

A kutatási beszámolót írta: Kulcsár László
Programkoordinátor: Domokos Tamás

A kutatásra a Miskolc Városi Pedagógiai Intézet és az ECHO Oktató Kutató Műhely együttműködésében került sor. A program megvalósítását a B-A-Z Megye Közoktatásáért Közalapítvány támogatása tette lehetővé.

Jelen kutatási beszámoló további felhasználásához lépjen kapcsolatba az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet Közhasznú Társasággal!

A kutatási beszámoló kéziratnak minősül, hivatkozni ennek figyelembevételével a feltüntetett szerzők, annak hiányában a beszámolót jegyző szervezet engedélyével lehet.

A kutatáshoz kapcsolódó adatbázis és módszertani anyagok az Intézetnél történt regisztráció után szintén elérhetők.

Javaslatait, észrevételeit, szakmai megjegyzéseit is szívesen várjuk a következő címen:

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet

8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.

Tel: +36 (22) 502-276, Fax: +36 (22) 379-622

www.echosurvey.hu info@echosurvey.hu

Tartalomjegyzék

1. Prológus	3.o.
1.1 A kutatási módszer	3.o.
1.2 Adatfeldolgozás	5.o.
2. Általános demográfiai helyzetkép	6.o.
3. Iskola, továbbtanulás	14.o.
4. Jövőkép, egzisztencia	23.o.
5. Értékrend	38.o.
6. Neveltség	49.o.
7. Környezettudat	54.o.

1. Prológus

A Miskolc Városi Pedagógiai Intézet és az ECHO Oktatókutató Műhely együttműködésében 1999 tavaszán lebonyolításra került neveltségi szint vizsgálat három Borsod-Abaúj-Zemplén megyei település (Miskolc Szerencs, Edelény) 9. évfolyamos tanulóinak neveltségi szintjét, egészségkárosítását, értékrendjét, identitását, valamint a településükhöz való viszonyát tanulmányozta. A neveltségi szint alakulását tanulmányozó kutatási program második lépcsőjeként 2000 tavaszán a 10. évfolyamosok körében végeztünk vizsgálatot. Az ideai kutatás legfőbb célja az volt, hogy kiderüljön, hogyan változott a tanulók attitűdje, véleménye, viselkedése az elmúlt egy év alatt a vizsgálati témában.

1.1 A kutatási módszer

A kutatás empirikus adatgyűjtésére önkitöltős kérdőívek segítségével 2000. májusában került sor. A 10. osztályos középiskolások a kérdőíveket tanórákon töltötték ki. Mivel a tanulóknak minden körülmények között biztosítani kellett a válaszadás önkéntességét és anonimitását, a tanulókkal a kitöltés előtt a felügyelő segítőknek ismertetni kellett a kutatás célját, el kellett mondani, hogy a kérdőív kitöltése önkéntes és névtelen, valamint fel kellett hívni a tanulók figyelmét arra, hogy az elemzést és az értékelést külső szakemberek, kutatók fogják végezni. A kitöltött kérdőíveket a segítő az osztály jelenlétében behelyezte egy borítékba, lezárta, és két diák aláírta a lezárt borítékot. A lezárt borítékokat a kutatás helyi koordinátora gyűjtötte össze.

Az általunk megkérdezett diákok az alapsokaság (az összes miskolci, szerencsi és edelényi 10. évfolyamos középiskolás tanuló) 17 százalékát teszik ki, 603 tanuló válaszolt a nyolc oldalas kérdőívre.

A mintába kerülő osztályközösségeket 1999-ben az iskolák által közölt alapadatok alapján határoztuk meg, figyelembe véve a képzési típust, az egyes osztályközösségek specializációját valamint a nemek szerinti összetételt. Mivel követéses vizsgálatról van szó, az ideai adatfelvétel mintája megegyezik az 1999-ben kért osztályokkal. A minta pontosításánál kiderült, hogy a tavalyi 9. évfolyam létszáma és összetétele a három városban egy kicsit megváltozott (bukás, lemorzsolódás miatt), sőt egy osztály meg is szűnt, ezért két új osztályt is bevontunk a 2000. évi vizsgálatba. A tanulói vizsgálat a három város 17 középiskolájára terjedt ki az alábbi megoszlás szerint:

Miskolc	10.osztályos tanulók megoszlása (%)	kérdezett 10.osztá- lyoszáma	Tervezett minta (fő)
Andrássy Gyula Műszaki Középiskola	5,0	1	38
Baross Gábor Közlekedési és Postaforgalmi SZKI	2,9	1	22
Berzeviczy G. Keresk. és Vend.ipari SZKI	4,0	1	30
Bláthy Ottó Villamosipari Szakközépiskola	3,1	1	23
Diósgyőr-Vasgyári Szakképző Iskola	4,1	1	31

Diósgyőri Gimnázium	4,2	1	32
Eötvös József Szakképző és Művészeti SZKI	4,4	1	33
Gábor Áron Szakközépiskola	3,3	1	25
Hermann Ottó Gimnázium	4,0	1	30
Korányi Sándor Egészségügyi Szakközépiskola	4,6	1	35
Kossuth Lajos Gimnázium és Ped. SZKI	4,0	1	30
Mezőgazdasági és Élelm. ipari Szakképző Iskola	9,7	2	73
Szemere Bertalan Szakképző és Műv. Középiskola	8,0	2	60
Szentpali I. Keresk. és Vend. SZKI és Szakiskola	3,1	1	23
Zrínyi Ilona Gimnázium	5,3	1	40
Edelény			
Izsó Miklós Gimnázium és Szakképző Iskola	9,3	3	70
Szerencs			
Bocskai István Gimnázium és Közgazdasági SZKI.	21,0	5	159
Összesen	100	25	754

A hiányzásokból, válaszmegtagadásokból fakadó torzulásokat többszemponú matematikai-statisztikai súlyozással korigáltuk az alapstatisztikák segítségével. A mintavételi hiba nagysága +/- 2-4 százalék az adott kérdésre válaszolók számától függően. Ez azt jelenti, hogy az általunk mért eredmények legfeljebb ennyivel térnek el attól az eredménytől, amit akkor kapnánk, ha minden 10. osztályos diákot megkérdeznénk Miskolc, Edelény és Szerencs középiskoláiban.

A súlyozott minta iskolatípus, nem és település szerinti megoszlása 1999-ben (9. évfolyam) és 2000-ben (10. évfolyam)

		1999.			2000.		
		gimnázium	szakközépiskola	szakm. képző	gimnázium	szakközépiskola	szakm. képző
Fiúk	Miskolc	2,33	20,93	23,26	2,33	20,97	23,29
	Edelény	0,73	2,91		0,67	2,83	
	Szerencs	2,76	0,73		2,83	0,67	
Lányok	Miskolc	4,22	16,28	14,24	4,16	16,31	14,31
	Edelény	1,74	1,60		1,66	1,66	
	Szerencs	5,23	3,05		5,32	3,00	

A fenti táblázat iskolatípus, nem és település szerinti megoszlásban hasonlítja össze az 1999-ben lekérdezett 9. évfolyam és a 2000-ben lekérdezett 10. évfolyam mintáját. Az adatok összevetéséből kiolvasható, hogy a két minta súlyozás utáni összetétele megegyezik, alkalmas az adatok hiteles összehasonlítására.

1.2 Adatfeldolgozás

A kérdőívől kinyerhető empirikus adatokat kódolás után számítógépen rögzítettük és ellenőriztük. Az adatelemzést SPSS programmal végeztük. Egyes kérdéseknél azt kértük a válaszolóktól, hogy értékeljenek állításokat, minősítsenek társadalmi cselekedeteket, problémákat, intézményeket négyfokú skálán. Ezen kérdések esetében a kapott értékeket egy százfokú skálára számoltuk át, ahol a százas értéket az jelentette volna, ha az adott kérdésre minden válaszoló egyöntetűen a maximális, a nullát pedig az, ha a minimális pontszámot adja. A határ az ilyen százfokú skálákon az ötven pont. Az ez alatti érték általában negatív véleményt (bizalmatlanságot, elégedetlenséget, ellenszenvet stb.), míg az e feletti érték pozitív véleményt (elégedettséget, bizalmat, rokonszenvet stb.) jelez.

Más kérdéseknél - ahol pozitív vagy negatív tendenciát lehetett prognosztizálni - a százalékos értékeket egy ún. mérleg-indexre vetítettük. Ez esetben a kapott szám egy -100 és +100 közötti érték, ahol az egyöntetű pozitív tendenciát a pozitív, míg az egyöntetű negatív tendenciát a negatív véglet mutatja. A mérleg-indexen a nulla körüli értékek fejezik ki a változatlan helyzetet.

Az elemzés során a gyakrabban használt egyváltozós elemzési technikák (gyakoriság, átlagok stb.) mellett a rejtett tartalmak, tendenciák vázolására ún. többváltozós matematikai-statisztikai módszereket is használtunk. A leggyakoribb többváltozós elemzési formák a következők:

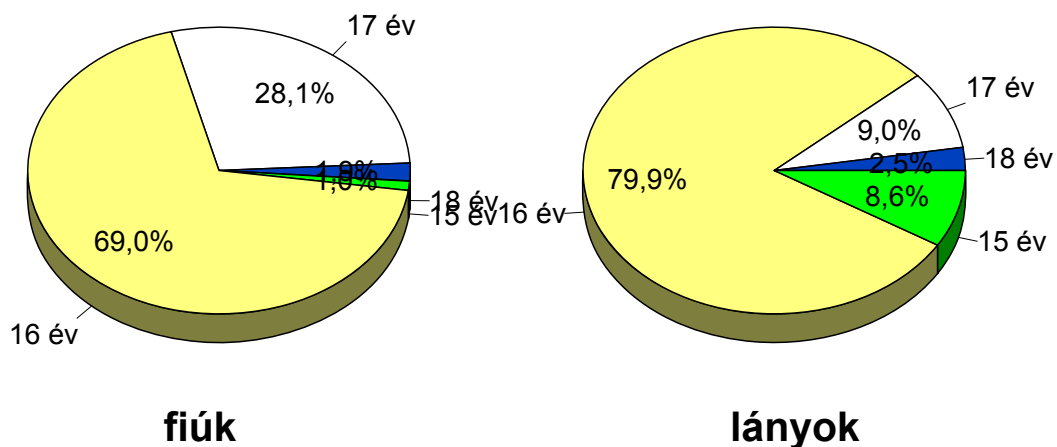
- * A korrelációs elemzés azt mutatja meg, hogy az egyes változók megítélése mennyiben hasonló. Ha van köztük hasonlóság (vagyis pozitív korreláció), akkor ezt egy korrelációs együttható fejezik ki, melynek értéke 0 és 1 között lehet. Minél magasabb ez az érték, annál nagyobb a hasonlóság a megítélésben. A megítélési hasonlóságot korrelációs mátrixon ábrázoljuk.
- * A faktoranalízis arra szolgál, hogy sok változóból (például egy hosszú kérdéssorból) kevesebb, jobban kezelhető egységeket kapjunk. Az eljárás alapja itt is az egyes változók megítélésének hasonlósága, de itt változó-csoportokat, megítélési mintázatokat kapunk végeredményül. Az egyes csoportokba tartozó itemekhez faktorsúlyokat rendel a számítógép (-1 és 1 között), amelyek azt fejezik ki, hogy az adott item, változó vagy állítás mennyire befolyásolja az adott faktor összképét. Minél inkább távol van a nullától ez a szám, annál jelentősebb az adott item befolyása az adott faktorra, (ha negatív ez a szám, akkor az adott item éppen ellenkező előjellel befolyásolja a faktort, mint pozitív faktorsúlyú társai).
- * A klaszteranalízis nem a változókból, hanem a válaszadókból képez csoportokat (klasztereket), aszerint, hogy egyes kérdéseket, kérdéssorokat mennyire hasonlóan ítélték meg. Ezzel lehetővé válik, hogy egy-egy témakör (akár viszonylag sok kérdéssel) megítélése szerint csoportosítsuk a válaszadókat, és a csoportokat utána elemezzük akár társadalmi-demográfiai összetételük, akár más kérdésekre adott válaszaik alapján.

2. Általános demográfiai helyzetkép

Mielőtt belekezdenénk a felmérés részletes tartalmi ismertetésébe szükséges, hogy a vizsgált népesség demográfiai helyzetét, összetételét ismertessük, mert vannak olyan tendenciák, jelenségek, amelyek csak ennek fényében érthetőek.

Minden társadalomtudományi vizsgálódás alapvető demográfiai változója közé tartozik az életkor. A vizsgált korosztályban tanulók túlnyomó többsége fiatalok, mindössze 1 százalékuk felnőtt. A válaszolók többsége már betöltötte 16. életévét, a 15 évesek aránya mindössze 5 százalék. A 16 évesek a minta 74, a 17 évesek pedig 19 százalékát alkotják.

A vizsgált tanulók korösszetétele

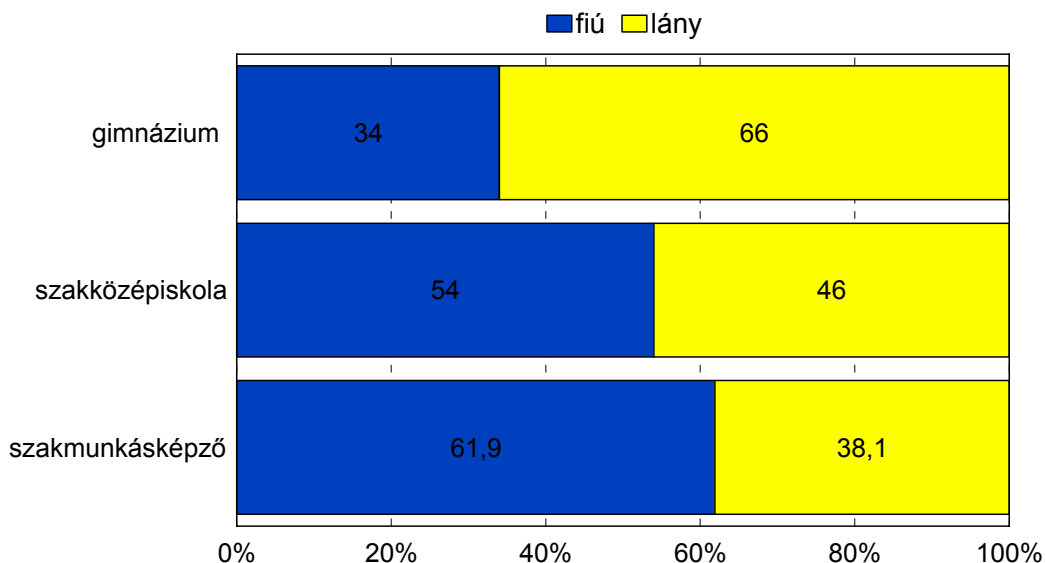

Az utóbbi évtizedben bekövetkezett gazdasági, társadalmi változások hatására a középfokú képzési struktúra jelentősen átrendeződött, az lakossági igényekre reagálva növekedett az érettségire felkészítő intézményben tanuló diákok aránya. A kutatás során vizsgált tanulók közel fele, 46 százaléka szakközépiskolába jár, 37 százaléka szakiskolai vagy szakmunkásképzésben vesz részt. A gimnazisták aránya 17 százalék.

A válaszolók nem szerinti összetétele megfelel a korcsoportra jellemző általános demográfiai helyzetnek, minimális fiú többlettel találkozhatunk. Ha azonban a tanulók nemek szerinti összetételét az egyes iskolatípusok dimenziójában vizsgáljuk - ahogy az várható volt - jelentős eltérés tapasztalható.

Míg a legfiúsabb iskolákban - a szakmunkásképzőkben - a tanulók 62, a szakközépiskolákban 54 százaléka fiú, addig a gimnáziumokban lány dominancia érvényesül. Mindez a gyakorlatban azt eredményezi, hogy míg a lányok 69 százaléka jár érettségit adó intézménybe, addig a fiúknak csak 57 százaléka.

A válaszolók nemi megoszlása iskolatípusonként

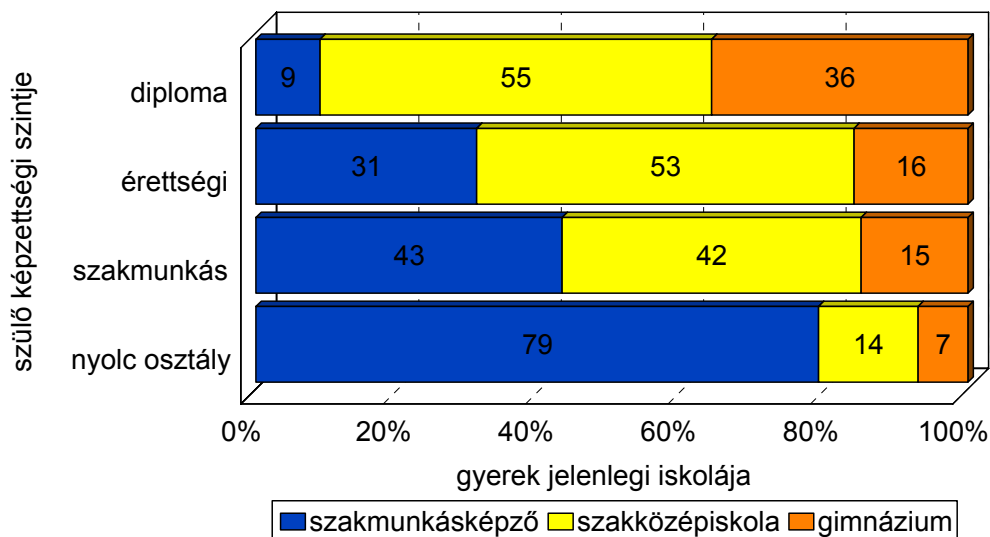
Eddigi tapasztalataink alapján a legfontosabb magyarázó változók egyike a szülők iskolai végzettsége, azon belül is az apa iskolázottsága. A teljes mintában a diákok 7 százalékának édesapja csak általános iskolát végzett, 44 százalékuk kitanult valamilyen szakmát, további 36 százalék édesapja le is érettségizett. A diplomás szülők aránya 12 százalék. A nagyvárosi társadalom heterogenitására jellemzően a szülők képzettségi szintje is differenciáltabb, a miskolci mintában magasabb a magasán kvalifikált szülő aránya mint a két kisvárosban, de magasabb a képzetleneké is.

A szülő iskolai végzettsége - közvetve - jelentősen meghatározza, hogy a nyolcadikos tanuló milyen iskolatípusban tanul tovább, a képzettebb szülők gyerekei a magasabb képzettséget adó iskola felé orientálódnak. A maximum szakmunkásképzőt végzett szülők gyerekei adják a mostani szakmunkásképző iskolák tanulóinak 67 százalékát, míg a diplomás szülők 36 százaléka gimnáziumba járattja gyermekét. Jellemző, hogy a teljesen képzetlen szülők gyerekei között jóval átlag alatti az érettségit adó iskolába járó fiatalok aránya (17 százalék!), s ez a kulturális tőke hátrányának újratermeléséről ad hírt.

Mindezek alapján kísérletet tehetünk arra, hogy meghatározzuk a generációk közötti mobilitás

irányát. A tanulók iskolázottsága nyilván még nem teljesen lezárt, de a tudás mobilitás értelmezéséhez felhasználható a hazai iskolarendszernek az a sajátossága, hogy a középiskolai végzettség erősen befolyásolja a későbbi tanulmányokat, illetve ezen keresztül az elért társadalmi státuszt. Immobilnak tekinthetjük azokat, akiknél a gyerek és a szülői helyzet megegyezik, felfelé mobilnak ha a gyerek helyzete jobb, s lefelé mobilnak, ha a gyerek helyzete várhatóan rosszabb, mint a szülőké. Az ily módon értelmezett mobilitási csoportok megoszlása a következő: 43 százalék immobil, 18 százalék lefelé mobil, 39 százalék felfelé mobil. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált fiatalok közel fele ugyanolyan, 18 százaléka alacsonyabb képzettségi szinten van, mint a szüleik, s 39 százalékuk magasabb kvalifikáltság felé van úton - egyenlőre. Nincs tehát lezárva a mobilizációs csatorna, nem determinisztikus a családi háttér, de nagyon erős a hatása.

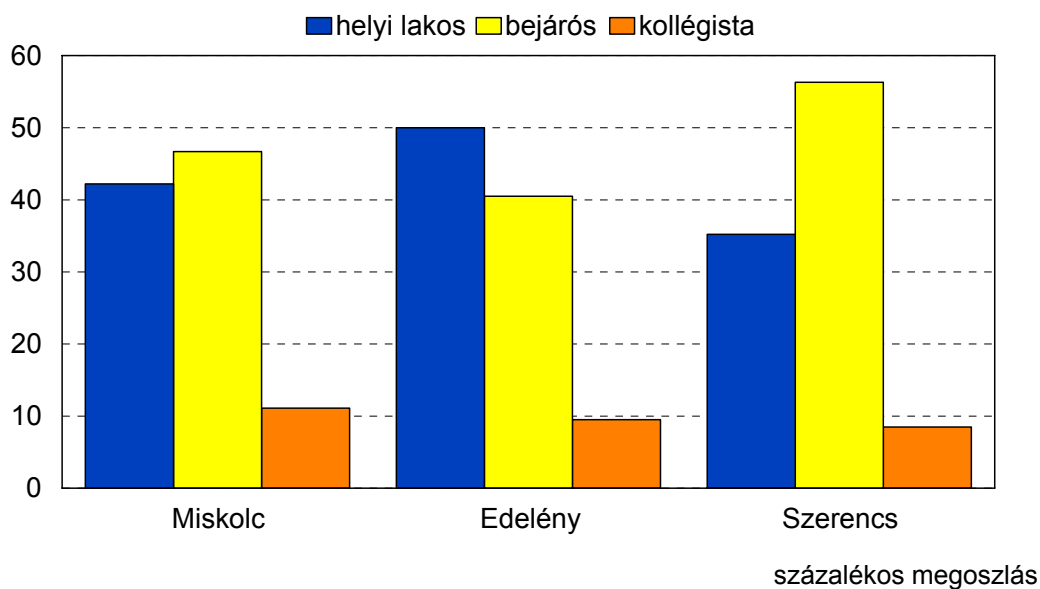
A szülő iskolai végzettségének hatása a gyermek képzettségére

A kutatási eredményekből az is kiderül, hogy a helyi lakosú diákok szüleinek magasabb az átlagos képzettségi szintje, a diplomások aránya 15, az érettségizetteké további 47 százalék. Ezzel szemben a kollégiumban lakó vagy a naponta ingázó tanulók között csak 8-10 százalék a diplomás szülők aránya. Ez egyértelműen mutatja, hogy a környező kistelepülések kulturális tőkében szegényebbek mint a városok. A Miskolcon tanulók 58 százaléka, az Edelényben tanulók fele nem helybeli, 47-40 százaléku bejárós, 11-9 százaléku kollégiumban lakik. Különösen nagy a nem helyi tanulók aránya Szerencsen (65 százalék). A naponta bejárók magas aránya Miskolcon egyenesen következik a kínálat bőségéből és a térségi központi szerepből, Edelényben és Szerencsen pedig

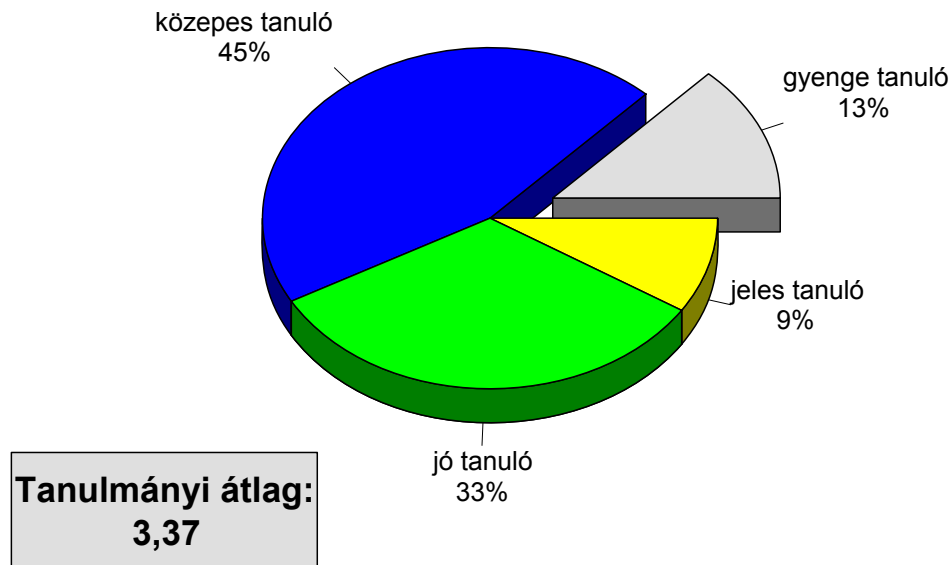
abból, hogy a környék egyetlen középiskolájáról van szó. Mindez természetesen leképeződik az iskolatípusonkénti megoszlásban is.

A lakóhelyen tanulók, a bejárósok és a kollégisták aránya

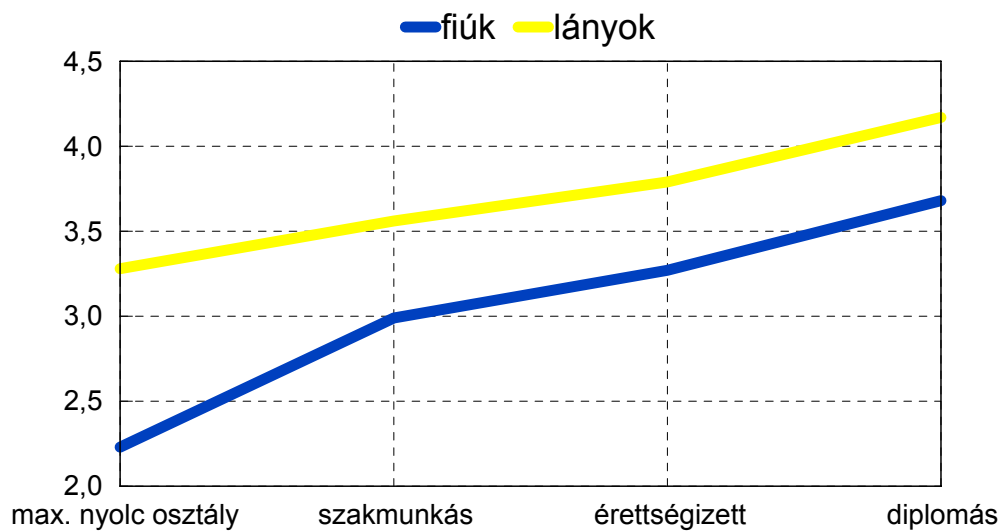

A kérdőívben arra is megkértük a tanulókat, hogy nyilatkozzanak iskolai teljesítményükről, megkérdeztük a legutóbbi félévi tanulmányi átlagukat. A három városban tanuló diákok összesített átlaga közepes, számszerűsítve 3.37 (Miskolcon 3.26, Edelényben 3.60, Szerencsen 4.06).

A tanulók tanulmányi eredménye

Tanulmányi átlag a szülő képzettségének dimenziójában

Ha nominálisan kategorizáljuk a tanulmányi átlagokat, a diákok 13 százaléka minősül gyenge tanulóknak (1-2,49 közötti átlag), további 45 százalékuk közepes eredményt ért el a legutóbbi félévben (2,5-3,49 közötti átlag). Jó átlagot produkált a tanulók egyharmada és jeles átlagot ért el 9 százalékuk.

Ha összehasonlítjuk az egyes iskolák adatait - ahogy az várható volt - azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb tanulmányi átlagot a gimnáziumok tanulói produkálták (3.93), s a leggyengébben a szakmunkástanulók szerepeltek, nem érték el a hármas átlagot sem (2.83).

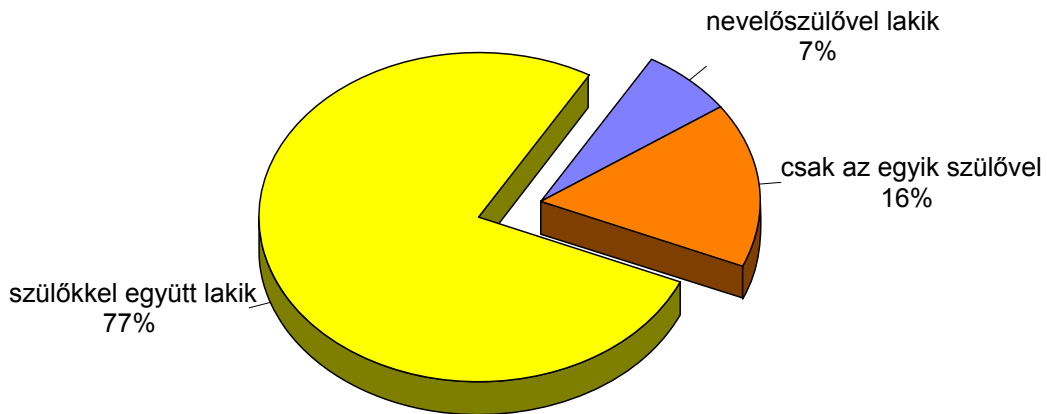
A tanulmányi átlagokat vizsgálva fel kell hívni a figyelmet arra a - pedagógusok által jól ismert - tényre, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülő gyermeke, mivel több kulturális tőkével rendelkezik, jobban meg tud felelni az iskolai elvárásoknak, s az iskolákat leginkább ők tudják "használni" céljaik elérésére. Míg a diplomás szülők gyermekeinek 68 százaléka jó vagy jeles tanuló, addig az érettségizetteknél 48, a szakmunkásoknál pedig csak 34 százalék ez az arány. A maximum nyolc osztályt végzett szülők gyermekeinek 47 százaléka közepes, további 34 százaléka pedig kifejezetten gyenge tanuló.

A kulturális tőke hiánya vagy kisebb "mennyisége" most is utolérhető a helyi/bejárós diákok változó mentén. A bejárós diákok - akik többsége a környező kisebb, hátrányosabb helyzetű településről jár be - tanulmányi átlaga néhány tizeddel minden dimenzió mentén rosszabb.

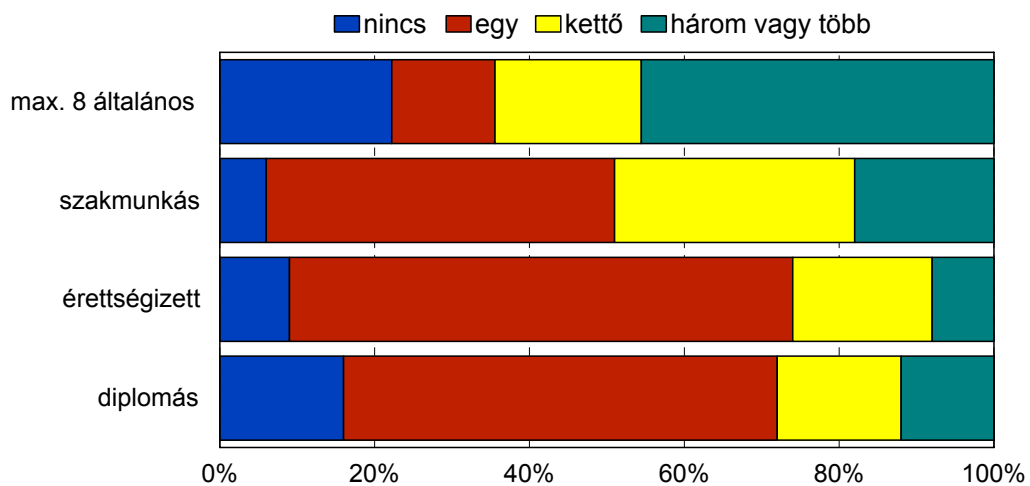
Köztudott, hogy az elsődleges szocializációs közeg, a család meghatározó szerepet tölt be az egyén életében. Kutatásunknak is mindenképpen ki kell térnie rá, már csak azért is, mert számos olyan ifjúsági probléma van, melynek a gyökere a családban, a családi mintában van. Több kérdésben magyarázó változóként szerepel a családi háttérhez tartozó tényezők, pl. a szülő iskolai végzettsége vagy a család anyagi helyzete.

A vizsgált tanulók nagyobb része (77 százaléka) a hagyományos értelemben vett nukleáris családban él, olyan családban, ahol mindkét szülő együtt lakik a gyermekével.

A diákok családi háttere

A testvérek száma az apa iskolai végzettségének dimenziójában

A megkérdezett tanulók 9 százaléka egyke, 50 százalékuknak egy testvére van. A háromgyerekes családok aránya (ahol 2 testvére van a válaszolónak) 25 százalék, ennél több testvér a családok 16 százalékában él együtt. A háztartások nagysága változik az apa iskolai végzettségének dimenziójában. Jól mérhető, hogy a szülő iskolai végzettségének növekedésével csökken a közös

háztartásban élők átlagos száma, csökken a válaszolók testvéreinek száma. Míg a maximum nyolc osztályt végzett szülők gyermekeinek közel fele úgy nyilatkozott hogy három vagy annál több testvére van, addig a szakmunkás szülők családjának 18 százalékban, a diplomás szülőknek pedig csak alig 10 százalékban kell ekkora családról gondoskodni.

3. Iskola, továbbtanulás

Az iskolával, továbbtanulással kapcsolatos kérdésblokkban először az iskola világával, belső fegyelmeivel kapcsolatban tettünk fel kérdéseket. Az iskolai házirend betartásával kapcsolatban érdekes kettősség figyelhető meg, a diákok saját véleménye szerint ők maguk lényegében nem tartják be a házirendet, ennek indexe csak 38 pont (1999-ben 39 pont), ami jóval az ötven pontos határ alatt van. Ugyanakkor pozitívan nyilatkoztak a házirend betartásával kapcsolatban a tanárokról, akik a rájuk vonatkozó részeket inkább betartják, mint a diákok (55 pont, ez viszont öt pontos csökkenés tavalyhoz képest).

A házirend mellett rákérdeztünk három tipikus iskolai fegyelmi problémára is. Leginkább a titokban való dohányzás jellemző a fiatalokra (85 pont), ezt leginkább a lányok, a szakmunkásképzőbe járók és a gyengébb tanulmányi átlagúak állították¹. Valamivel kevésbé jellemző, de azért gyakran előfordul a tanóra mentének zavarása beszélgetéssel, levelezéssel, ennek értéke 67 pont a százfokú skálán. Az igazolatlan hiányzás indexértéke az ötven pontos határ körül van (53 pont a százfokú skálán), ebben különösen a fiúk, a szakmunkásképzőbe járók és a gyengébb tanulmányi átlaggal rendelkező tanulók "jeleskednek", utóbbiaknál az index értéke már 70 pont. Ezek után nem véletlen, hogy a diákok csak kisebb rész véli úgy, hogy „a diákok jól viselkednek” (43 pont).

Az iskola fegyelmi életére vonatkoznak a diákok sérelmei is. A diákjogok deklarálása óta egyre kevesebb helyen fordul elő, hogy a pedagógus lelkileg vagy fizikailag bántja a tanulókat. Mi hat tipikus diáksérelmet soroltunk fel, és megkérdeztük, hogy mennyire jellemzőek ezek az iskolára. A következő táblázat százfokú skálán mért indexekkel mutatja az értékelést.

Mint az alábbi táblázatból is látszik, ezek a sérelmek bár általában nem jellemzőek a vizsgált iskolákra (idén a skatulyázás és az óra túltartása került a bizonytalan zónába, 40 és 60 pont közé), tavaly óta egy item kivételével mindenhol növekedést, azaz rosszabbodást tapasztaltunk. Ez a változás azonban csak két esetben, a már említett skatulyázás és óra túltartás esetében szignifikáns, vagyis tényleges eltérés. Különösen a skatulyázás esete figyelemreméltó, ahol az emelkedés 10 pontos és így már az 50 pontos határ fölé került az index.

¹ Ez nem feltétlenül azt jelenti, hogy ők dohányoznak titokban, mivel a kérdés úgy szólt, hogy „véleményed szerint mennyire jellemző az iskolára, hogy ... ?” Ugyanakkor a véleményt megalapozó konkrét tapasztalatok révén némi átfedés feltételezhető.

Mennyire jellemző az iskolára, hogy...

	<i>Indexérték 1999</i>	<i>Indexérték 2000</i>	<i>Különbség</i>
...skatulyáznak	42	52	+10
...túltartják az órákat	38	45	+7
...a diákokat megalázó helyzetbe hozzák	31	36	+5
...diák levelét a tanár az órán elolvassa	26	29	+3
...a tanár lelkiileg terrorizál valakit	24	29	+5
...a pedagógus megüti a diákot	22	21	-1

pontszám százfokú skálán

A fenti sérelmekből egy összetett mutatót szerkesztettünk, amely az iskolával kapcsolatos sérelmeket együttesen méri. Ezt a mutatót vetítettük ki ezután a tanulók egyes csoportjaira, hogy lássuk, mely csoportokra jellemző a nagyobb elégedetlenség a valós vagy vélt sérelmekkel kapcsolatban. Az elemzésből az derült ki, hogy a fiúk, a miskolci diákok, a szakközépiskolába járók és a gyengébb tanulmányi átlaggal rendelkezők azok, akik szerint az iskolára jobban jellemzőek a fenti sérelmek.

Mennyire jellemző az iskolára?	Főátlag	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	4. klaszter
Az iskolában skatulyáznak	52	77	61	55	36
Gyakran túltartják az órákat	45	84	51	46	34
A diákokat gyakran megalázó helyzetbe hozzák	36	83	60	29	22
Diák levelét tanár az órán elveszi és elolvassa	29	69	55	22	15
A pedagógus megüti a diákot	21	54	54	9	10
A tanár lelkiileg terrorizál valakit	29	76	75	14	16
A diákok titokban dohányoznak	85	66	94	92	79
A diákok jól viselkednek	43	56	26	35	56
A diákok betartják a házirendet	38	51	24	26	54
A tanárok betartják a házirendet	55	34	48	49	69
Osztálytársaid igazolatlanul hiányoznak	53	35	77	63	36
Osztálytársaid zavarják a tanóra menetét	67	46	83	80	52
A klaszterbe tartozó diákok száma	48	99	226	229	

pontszám százfokú skálán

Az iskolával kapcsolatos kérdésekből, két kérdéssorból klaszteranalízis segítségével feltérképeztük a diákok azon csoportjait, amelyek véleményei jelentősen eltérnek egymástól. A számítógépes eljárás négy klasztert, csoportot különített el. A következő táblázat a kérdésekre adott válaszok átlagát mutatja százfokú skálán a minta egészében (főátlag) és az egyes klaszterekben (a két különálló kérdéssort vastagabb vonal választja el).

A fenti táblázat adataiból jól látszik az egyes klaszterek közti különbség, illetve a klaszterek átlagainak eltérése a főátlagtól. Az elsőbe tartoznak azok a diákok, akik az átlagosnál nagyobb arányban vélték tapasztalni az összes iskolai sérelmet (különösen a tanár terrorizálása és a diák megalázó helyzetbe hozása tekintetében van óriási eltérés). Ezzel együtt ők úgy vélik, hogy a diákok jól viselkednek és betartják a házirendet, ellentétben a tanárokkal. Ráadásul az a véleményük, hogy a diákok különböző fegyelemsértési akciói (dohányzás, igazolatlan hiányzás, tanóra menetének zavarása) sokkal kevésbé jellemzőek az iskolára. A klaszterben amelyet nonkonform/elégedetlen jelzővel illethetünk, és amely a legkisebb az összes közül, az átlagnál nagyobb arányban vannak fiúk, szakközépiskolákba járók és érettségizett vagy diplomás apák gyermekei.

A második klaszterbe került tanulók az elsőhöz hasonlóan az átlagnál nagyobb arányban hánytorgatták fel az iskolai sérelmeket (bár nem annyira szélsőségesen). A fegyelmi itemsorba tartozó kérdéseknél azonban megosztottabbak voltak. Szerintük a diákok fegyelemsértései ugyan gyakoribbak, de ezzel párhuzamosan a házirend betartását szerintük sem a diákok sem a tanárok nem veszik komolyan, és így a diákok sem viselkednek jól. Ők inkább olyan elégedetlenek, akik rosszul érzik magukat az iskolában. A klaszterbe tartozó tanulók közt az átlagosnál nagyobb a fiúk, a miskolciak, a szakmunkásképzőkbe járók és a gyengébb tanulmányi eredményűek aránya.

A harmadik klaszter diákjai szerint a skatulyázás és az órák túltartása kivételével a többi iskolai probléma kevésbé jellemző az iskolákra, különösen a fizikai és lelki bántalmazás nem. Ezzel együtt úgy vélik, a diákok fegyelmezetlenek, egyáltalán nem jellemző rájuk, hogy jól viselkednének és betartják a házirendet, mely utóbbi szerintük azért a tanárookra sem jellemző túlságosan (igaz, ez utóbbinál az eltérés jóval kisebb volt). A klaszter összetétele nem tér el jelentősen a teljes minta összetételétől.

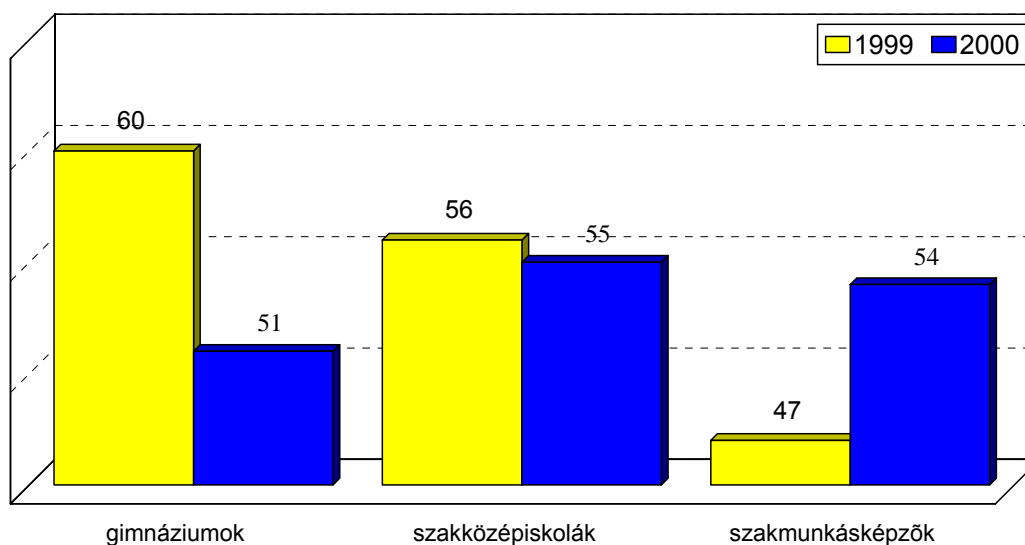
Végül a negyedik klaszter tanulói az elégedett és konform társaság. Szerintük egyik iskolai sérelem sem jellemző igazán (mindnél 40 pont alatti értékek), a házirendet mindenki betartja, a diákok jól viselkednek és a dohányzás kivételével nem jellemző rájuk az iskolai függelemsértés. A klaszterbe tartozó tanulók közt nagyobb arányban találhatunk szerencsieket és jeles tanulmányi átlaggal rendelkezőket.

A középiskolásoknak érdekeik védelmére, képviseltük ellátásra jogosultak önkormányzó testületet létrehozni. A diákképviselőket az osztályközösségek választás útján delegálják az iskolai diákönkormányzatba. A diákönkormányzatok munkáját és egyben a diákjogok érvényesítését igen megnehezíti az a helyzet, hogy az érdekvédelmet azzal a hatalommal szemben kell kifejtetni, amelyik elköveti az érdek- vagy jogsérelemet, s egyben ez az a hatalom, amelyik a jogorvoslatot gyakorolja az iskola falain belül. Érdemes tehát megvizsgálni, hogyan vélekednek a miskolci, szerencsi és edelényi tanulók diákönkormányzataikról, a diákjogokról.

A diákjogok érvényesülésével való elégedettség 54 pont a százfokú skálán, hajszállra annyi,

mint tavaly. Ez az érték magasabb a jeles tanulók és az érettségivel nem rendelkező apák gyermekei körében. Ha az iskola típusát vesszük, akkor egy igen érdekes tendencia figyelhető meg. 1999-ben jelentős eltérés volt a diákjogok érvényesülésével kapcsolatban az egyes iskolatípusok közt, ez azonban idénre eltűnt, méghozzá úgy, hogy a tavaly jobb eredményt felmutató gimnáziumok indexe csökkent, míg a tavaly rosszabb szakmunkásképző intézményeké javult. Idén az eltérés már nem szignifikáns a három iskolatípus között, a százaléku skálán mért értékeket a következő ábra mutatja.

Elégedettség a diákjogok érvényesülésével

A diákönkormányzat elnökét a fiatalok valamivel több, mint fele, 57 százaléka ismeri, ami tíz százalékos növekedés tavalyhoz képest. Többségük (51 százalék) azonban még soha nem kereste meg jogsérelmével. Olyan fiatalt, aki fordult már hozzá valamilyen problémával csak elvétve találni, mindössze a tanulók 6 százaléka kereste meg az iskolai diákönkormányzat vezetőjét (tavaly ez a szám 3 százalék volt). Ez az érdektelenség semmiképpen nem magyarázható azzal, hogy a fiatalok inkább a saját diákönkormányzati képviselőjükhöz fordulnak, mivel ott öt százalékos arányt mértük, és ráadásul az eljárás nem is mindig volt sikeres. Mindkét eljárásban nagyjából azonos csoportok vesznek részt nagyobb intenzitással, a szakmát szerzett vagy érettségizett apák gyermekei, a közepes vagy gyengébb tanulók, az edelényi diákok és azok, akik a két elégedetlen klaszterbe tartoztak a korábbi, iskolai életet, sérelmeket feltáró elemzésben.

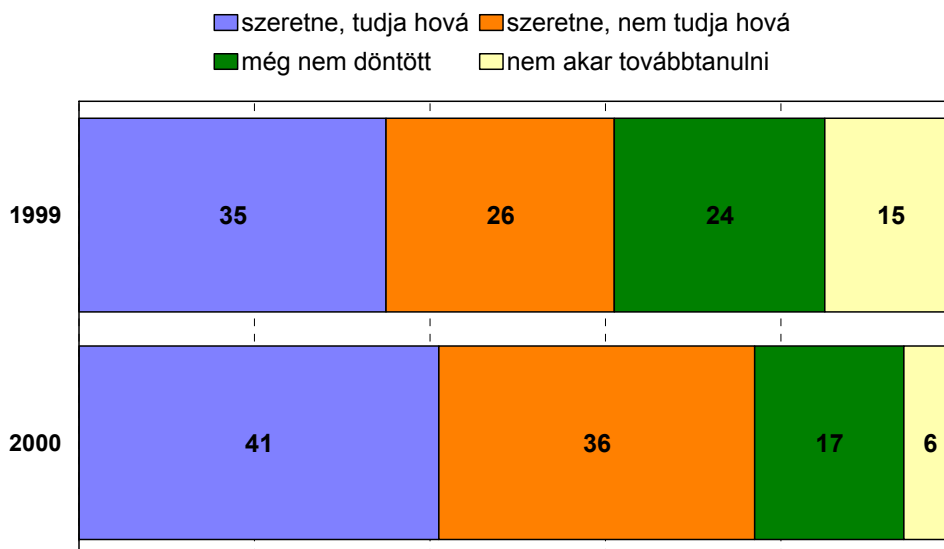
A diákönkormányzat működésének megítélésében a tanulók egyötöde bizonytalan, nem formált véleményt a munkájáról. A többiek sem túl magasra, százaléku skálán 56 pontra értékelték a

diákönkormányzat működését. Százalékokban kifejezve ez azt jelenti, hogy a tanulók 32 százaléka adott közepesnél jobb minősítést, (6 százalék az iskolai osztályzatnak megfelelő ötöst adott) s 13 százalékuk adott közepesnél rosszabbat. A fiúk valamivel kritikusabbak a diákönkormányzat működésének megítélésében (náluk az érték 52 pont, míg a lányok esetén 61 – utóbbi szignifikáns visszaesés tavalyhoz képest). Az iskolatípusok közti tavalyi különbség itt is eltűnt, inkább a tanulmányi átlag okoz eltéréseket, a gyenge tanulóknál az érték már ötven pont alatt van (48), míg a jó és jeles tanulóknál hatvan körül.

A későbbi munkaerőpiaci pozíció nagymértékben függ az iskolai végzettségtől. A vizsgált városokban a fiatalok 41 százaléka mindenképpen tovább szeretne tanulni, és már tudja is, hogy hová, további 36 százalékuk csak az elhatározásban biztos (ezek szignifikáns növekedések tavalyhoz képest), 17 százalék még nem döntötte el és csak 6 százalék az, aki nem akar továbbtanulni.

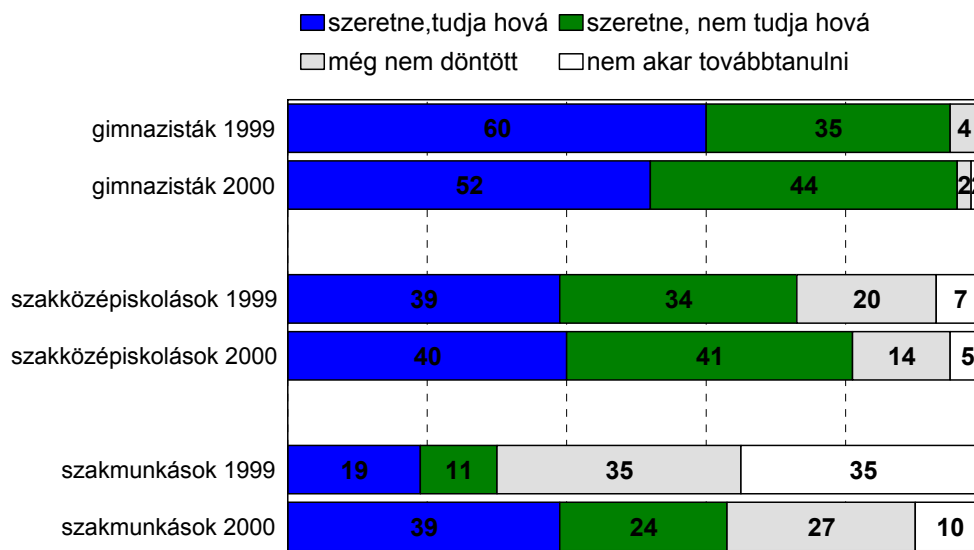
A továbbtanulás nagymértékben függ a családi mintától, az elért tanulmányi eredménytől és magától az iskolától is. Ahol az apa diplomás, ott a fiatalok 62 százaléka már pontosan tudja, hogy hová szeretne továbbtanulni, míg ez a szám a maximum nyolc általánost végzett apák gyerekeinél csak 15 százalék. Ez fordítva is igaz, a diplomás szülők gyerekeinek csak 3 százaléka nem akar továbbtanulni, míg a másik csoportban ez a szám 41 százalék.

Továbbtanulási szándékok

A legélesebben azonban az iskola típusa határozza meg a továbblépési szándékokat és lehetőségeket. Az iskola típusa szerinti továbbtanulási szándékokat a következő ábra jelzi, mutatva az eltéréseket a tavalyi eredményekhez képest.

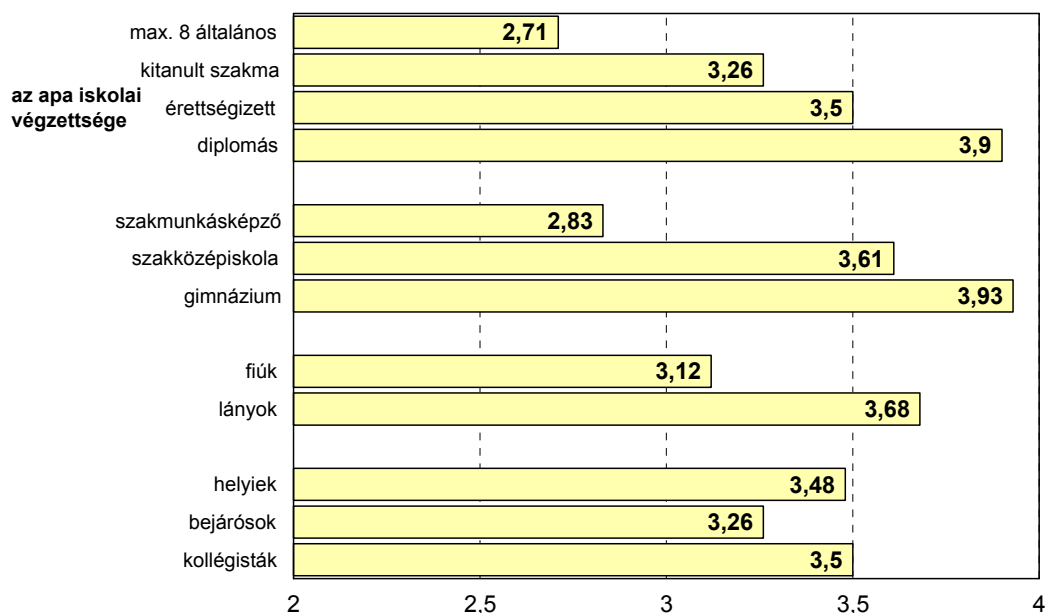
Továbbtanulási szándékok

Mint az ábrán jól látszik, a gimnazisták, akik hagyományosan nagyobb arányban tanulnak tovább (hiszen a gimnázium ma már sokszor csak előszoba a felsőoktatáshoz, és fordítva: a felsőoktatásba való bejutáshoz gimnázium „javasolt”) a konkrét elképzelés tekintetében elbizonytalanodtak, bár többségük még mindig pontosan tudja, hová szeretne továbbtanulni. A szakközépiskolásokban az elmúlt egy évben a továbbtanulási kedv nőtt meg (nyolc százalékkal többen mondták, hogy tovább szeretnének tanulni), de ez nem azonnal párosult konkrét elképzelésekkel. A legnagyobb eltérés azonban a szakmunkások körében tapasztalható, 25 százalékkal (!) csökkent azok aránya, akik nem akarnak továbbtanulni, kevesebben vannak a bizonytalanok is, és megduplázódott a továbblépni szándékozók aránya. Külön érdemes megjegyezni, hogy a szakmunkások közt a pontos továbbtanulási elképzelésekkel rendelkezők aránya lényegében megegyezik a szakközépiskolásokéval.

A továbbtanulás emellett azért a tanulmányi eredmény függvénye is. A minta egészének tanulmányi átlaga az elmúlt félévben 3,38 volt, lényegében ugyanannyi, mint az azt megelőző félévben. Ez az átlag azonban jelentősen eltér ha a tanulók nemét, az apa iskolai végzettségét, vagy az iskola típusát nézzük. Általános tapasztalat, hogy a lányok jobb tanulmányi eredményeket érnek el, mint a fiúk, illetve a tanulmányi eredmény az apa iskolai végzettségével együtt nő.

A tanulmányi eredmény egyes csoportokban

A tanulmányi eredmény mellett a diákoktól egy önbesorolást is kértünk, aszerint, hogy az osztályban a legjobbak, az átlagos tudásúak vagy a szerényebb tudásúak közé sorolják magukat. Itt a diákok 15 százaléka sorolta magát a legjobb, 76 százalék az átlagos és 9 százaléka szerényebb kategóriába. Ezeket a besorolásokat összevetettük a tényleges tanulmányi átlaggal, és ez alapján 19 százalékról (elsősorban fiúk, alacsony végzettségű apák gyermekei, szakmunkásképzősök) derült ki, hogy jobbnak, 8 százalékról (elsősorban lányok, diplomás apák gyermekei, gimnazisták) pedig, hogy rosszabbnak tartotta magát az önbesorolásban, mint a tényleges átlagnál.

A tényleges átlag és az önbesorolás közti kapcsolatot, a százalékos megoszlásokkal a következő táblázat mutatja. Ezen is látszik, hogy az önbesorolás nagyjából a tényleges helyzetnek megfelelően történt.

tanulmányi átlag (%)		Önbesorolás		
		szerényebbek	átlagosak	jobbak
gyenge	13	50	12	1
közepes	45	42	48	31
jó	33	8	35	36
jeles	9	-	6	32

Arra a kérdésre, hogy konkrétan milyen foglalkozást képzeltek el a fiatalok tanulási célként, a diákok 88 százaléka válaszolt. Ez az arány eltérő az egyes csoportokban, magasabb a fiúknál, az alacsony iskolázottságú apák gyermekeinél és a jobb tanulóknál. Település szerint is eltér ez az érték, a

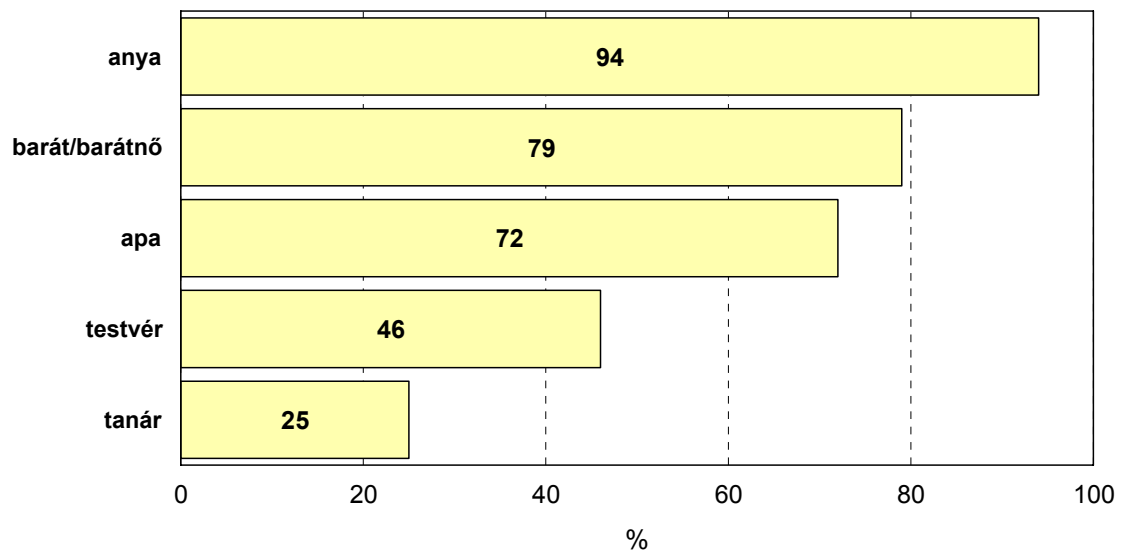
miskolciak 92, az edelényiek 74, míg a szerecsiak 65 százaléka említett konkrét foglalkozást. Még érdekesebb a kép, ha az iskola típusa szerint bontjuk meg a mintát, a szakmunkástanulók 99, a szakközépiskolások 85 százalékának van konkrét elképzelése a jövő szakmáról, míg ez az arány (a nagy arányban továbbtanuló) gimnazisták körében csak 72 százalék, vagyis náluk a felsőoktatásba való bekerülés sokak esetén a döntési szituáció elodázását jelentheti.

A kérdésre megnevezett konkrét foglalkozások jól mutatják mind a különböző szakmák mai presztízsét, mind pedig az elérhetőségüket a fiatalok számára. A legtöbben a leginkább fejlődésben lévő informatikai pályát választanák, a jogászok egykor népszerű szakmája, mára ugyan kissé telítettnak tűnik, de még mindig az élbolyban van, nem sokkal megelőzve az autószerelői és rendvédelmi szakmákat. A tíznél több említést kapó foglalkozásokat a következő táblázat mutatja.

	<i>Említések száma</i>
számítástechnikus, informatikus	61
jogász	32
autószerelő	27
rendőr, pénzügyőr	27
idegenvezető	18
kozmetikus	15
pék	14
tanár	14
mérnök	14
menedzser	13
eladó	12
közgazdász	12
újságíró, riporter	12
gázszerelő	11
orvos	10

Rákérdeztünk arra is, hogy a továbbtanulásról kivel szoktak a diákok beszélgetni. Legtöbben az édesanyját jelölték meg, de sokan vitatják meg ezt a kérdést a barátaikkal is, elsősorban a lányok (közülükben ez 89 százalék). A testvérek választása elsősorban a három vagy több testvérrel rendelkező fiatalok számára gyakori, nekik kétharmaduk szokott a testvérek valamelyikével erről beszélni. A tanár választása leginkább a gimnáziumokban gyakori, itt a diákok 37 százaléka kér valamelyik pedagógustól tanácsot, míg ez az arány legalacsonyabb a szakközépiskolákban (21 százalék), de a jobb tanulók is nagyobb arányban fordulnak tanáiraikhoz ez ügyben.

Kivel szoktál beszélgetni a továbbtanulásról?

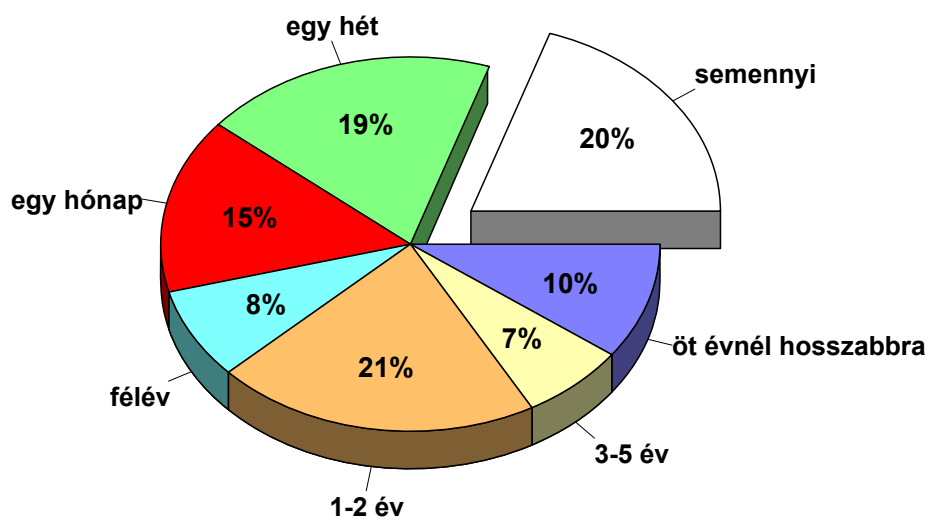

A diákok a fenti válaszlehetőségek mellett mondhattak egyéb személyt, akivel a továbbtanulással kapcsolatos elképzeléseiket megoszthatják. Erre viszonylag kevés említés érkezett, legtöbbször a nagyszülőket vagy valamelyik egyéb rokont mondták.

4. Jövőkép, egzisztencia

A jövőképpel kapcsolatos kérdésblokk elején arra vártunk választ a diákoktól, hogy egyáltalán milyen időtartamra terveznek előre. A fiatalok egyötöde nem szokta eltervezni a jövőjét, míg 17 százalékuk három évnél is hosszabb időre tervez. A legtöbben 1-2 évre gondolkodnak előre.

Mennyi időre tervezel előre?

A tervezés idődimenziója nagymértékben függ a tanulmányi átlagtól, és nem meglepő módon az átlaggal együtt emelkedik. Azok, akik önbesorolás útján a jobb tudásúak közé helyezték magukat, szintén hosszabb távra terveznek előre – tőlük ez el is várható, illetve ők ezt gondolhatják.

A fiataloknak felsoroltunk 17 eseményt, ami jelentősnek, egyesek fordulópontnak mondhatók az életükben. Arra kértük őket, mondják meg, vajon hány éves korukban fognak ezek az események bekövetkezni. Mint az alábbi táblázatban látható, ez kemény dió volt, hiszen még a leggyakrabban megválaszolt eseményeknél is tíz százalék körül volt a bizonytalanok aránya. A legnagyobb bizonytalanság az állandó partnerrel történő együttélésnél volt, itt a diákok 58 százaléka nem tudott időpontot mondani. Azok aránya, akik szerint az adott esemény soha nem fog megtörténni, várható módon a deviáns viselkedések (drog, alkohol, dohányzás) megítélésénél volt a legnagyobb, míg a szexuális tapasztalatszerzés és a szórakozás az, amelyről egyik fiatal sem mondana le. Figyelemreméltó azonban a hat százalékos elutasítás a diákmunka tekintetében is.

Az emberrel élete folyamán sok olyan dolog történhet, ami megváltoztathatja az életét. Te mit gondolsz, hány éves korodban fognak az alábbiak bekövetkezni?

Ha már bekövetkezett, hány éves voltál akkor?

	legalacsonyabb életkor	legmagasabb életkor	átlag-életkor	soha	nem tudom
Események	év			százalék	
először önállóan szórakozni menni	11	25	15,2	-	11
először jól berúgni	11	30	15,4	18	22
rendszeresen cigarettázni	11	26	15,5	55	11
először diákmunkát vállalni	11	25	16,0	6	27
el dönteni, hogy milyen szakmád lesz	11	26	16,0	1	28
szexuális tapasztalatokat szerezni	11	23	16,3	-	33
először kipróbálni valamilyen kábítószer	12	27	16,4	81	9
először komoly párkapcsolatot kialakítani	11	28	17,4	1	41
saját magad nyári utazást tervezni	11	30	17,6	1	31
jogosítványt szerezni	14	25	17,8	1	20
önálló bankszámlát nyitni	12	30	18,8	2	50
az első szakmai végzettséget megszerezni	14	27	19,4	1	24
elköltözni, függetlenül élni a szülőktől	15	30	21,6	2	51
állandó partnerrel együtt élni	11	30	21,6	3	58
befejezni tanulmányaidat	15	30	21,6	1	46
először rendes állásban dolgozni	14	30	21,8	1	47
megházasodni	18	30	23,7	5	49

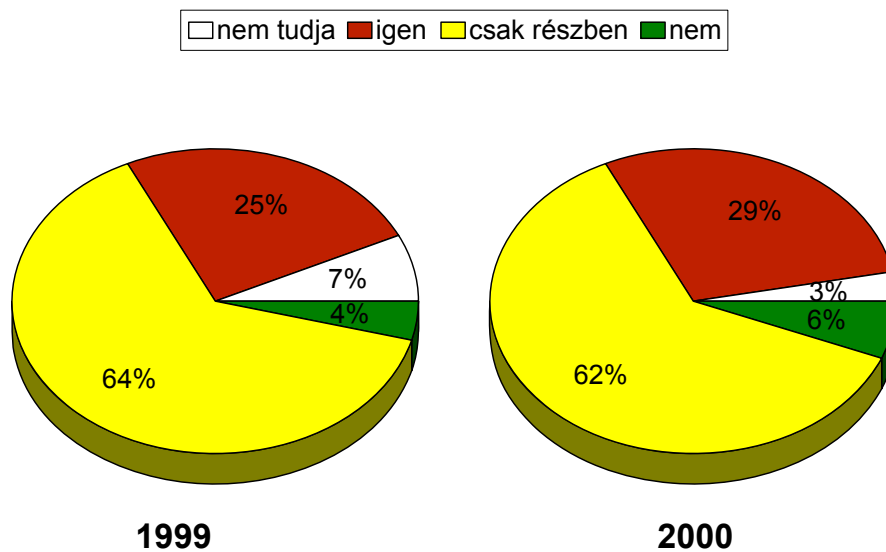
Mint a táblázat adataiból kiolvasható, a szélső életkori értékeknél a házasság volt, amelynek legelső dátuma a legkésőbbre húzódott, míg a szexuális tapasztalatok szerzésén a fiatalok mindegyike szeretne túl lenni 23 évesen – ennél az eseménynél érdemes megfigyeni a komoly párkapcsolat és az első szexuális kapcsolat közti egyéves eltérést az utóbbi javára. A fenti dátumokat egyes esetekben jelentősen befolyásolja a válaszadó neme, az iskola típusa és az apa iskolai végzettsége.

A nem mindegyik esetben (már ahol szignifikáns eltérést okozott) a lányok javára billentette a mérleget. Ők a fiúknál később szeretnék diákmunkát vállalni, nyári utazást szervezni, a szakmáról dönteni és a végzettséget megszerezni, illetve az első szexuális tapasztalatot túlesni. Az apa iskolai végzettsége négy esemény bekövetkeztét befolyásolja, a magasabb végzettségű apák gyermekei később fejezik be a tanulmányaikat, minek következtében később szerzik meg első szakmai végzettségüket, aminek okán később vállalnak állást, és később is kívánnak megházasodni. Az iskola típusának befolyásoló hatása már nem ennyire egyértelmű, a gimnazisták későbbre teszik az összes olyan eseményt, ami a szakma megszerzésével kapcsolatos, ugyanakkor előbb szereznek jogosítványt és alakítanak ki komoly párkapcsolatot.

A fenti események amúgy három, jól elhatárolható életszakaszhoz kötődnek. Az első 16 éves

korig tart, és domináns elemei a szórakozás, valamint az élet nagy tapasztalatai (káros szenvedélyek, szex stb.) A második 18 éves korig, a középiskolás évek végéig tart, itt már komolyabb témák kerülnek elő (párkapcsolat, utazás, jogosítvány). 18 éves kor felett pedig már a „felnőtt” témák következnek: különköltözés, állás, házasság.

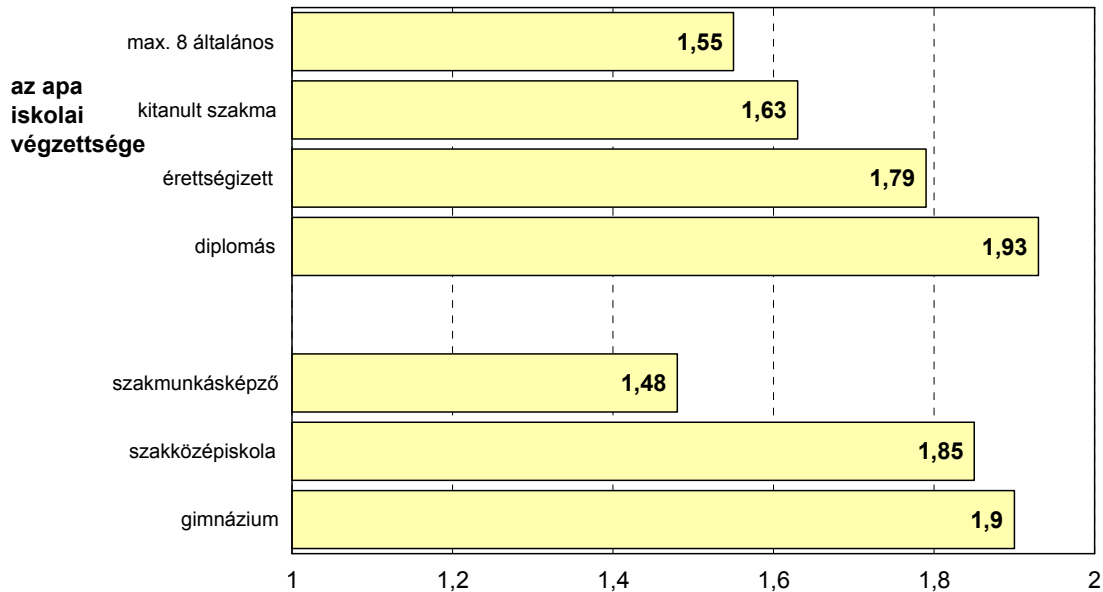
A munkavállaláshoz szükséges ismeretek megszerezhetők az iskolában?

A fenti események közül kétségtelenül az egyik legfontosabb a munkába állás kérdése, amely meghatározhatja a válaszadó további életvitelét is. A munkába állásnál döntő fontosságú, hogy az iskola át tudja-e adni azokat a készségeket, amelyek a munkaerőpiacon elengedhetetlenek. Megkérdeztük a diákokat, hogy szerintük a munkavállaláshoz szükséges ismeretek megszerezhetők-e az iskolában. A válaszok megoszlását a következő ábra mutatja, láthatjuk, hogy nem volt szignifikáns eltérés tavalyhoz képest, a nagy többség szerint az iskola csak részben képes átadni ezeket a készségeket, ismereteket.

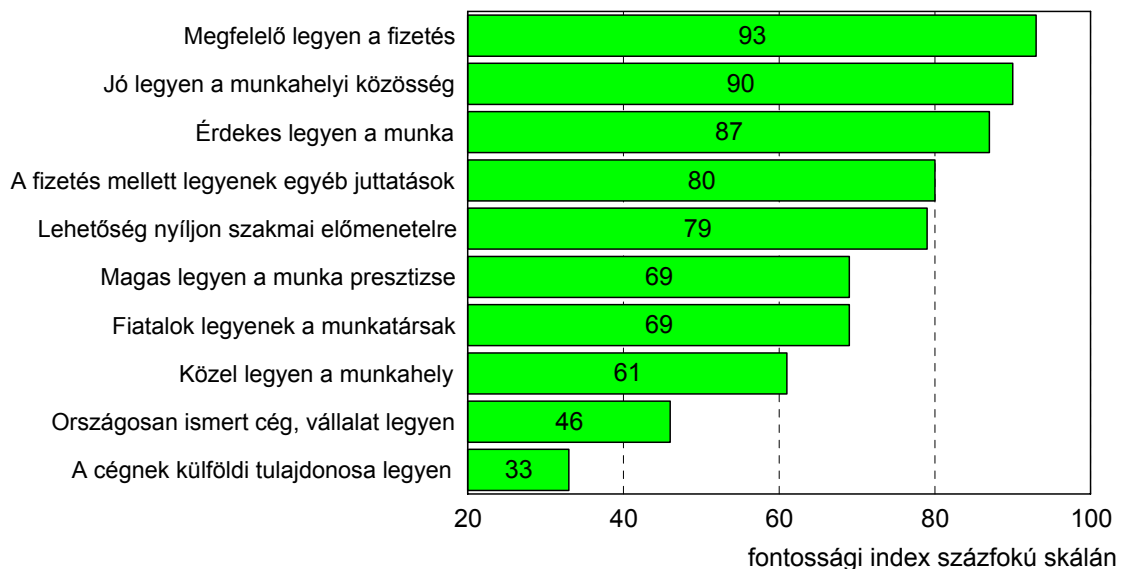
Ebben a kérdésben jelentős eltérés van az egyes iskolatípusokba járó és az eltérő végzettségű apával rendelkező diákok véleménye szerint, és ez a véleménykülönbség igen érdekes. Minél magasabb az apa végzettsége, illetve minél magasabb végzettséget ad az iskola, annál egyöntetűbb a vélemény, hogy a munkavállaláshoz szükséges ismeretek nem szereshetők meg az iskolában. Az alábbi ábra ezt az eltérést mutatja, egy 1 és 3 közötti skálán, ahol a nagyobb értékek jelentik a szkepticizmust abban, hogy az iskola át tudja-e adni ezeket az ismereteket.

A munkavállalási ismeretek megszerzésének vélt lehetősége az iskolában

Tavalyhoz hasonlóan azt is megkérdeztük, hogy munkába álláskor a munkahely kiválasztásánál bizonyos szempontok mennyire lesznek fontosak a fiatalok számára. Tíz szempontot soroltunk fel, melyeknek százaléku skálán történő értékelését az alábbi ábra mutatja. Szignifikáns eltérés tavalyhoz képest mindössze két esetben volt tapasztalható, a fizetésen túli egyéb juttatások és a fiatal munkatársak fontossága emelkedett az elmúlt évhez képest.

A munkahely kiválasztásában mennyire fontosak az alábbiak?

A fenti szempontokat faktoranalízis segítségével három csoportba rendeztük. A következő táblázat az egyes faktorok összetételét mutatja, a faktorok elnevezésével együtt.

1. faktor: „közösség és anyagiak”	faktor súly
Jó legyen a munkahelyi közösség	0.69
Megfelelő legyen a fizetés	0.66
A fizetés mellett legyenek egyéb juttatások (üdülés, telefon, benzinpénz)	0.61
Fiatalok legyenek a munkatársak	0.55
Magas legyen a munka presztízse	0.47
2. faktor: „külső identitás”	faktor súly
A cégnek külföldi tulajdonosa legyen	0.83
Országosan ismert cég, vállalat legyen	0.80
Közel legyen a munkahely	0.42
Fiatalok legyenek a munkatársak	0.32
Jó legyen a munkahelyi közösség	-0.15
3. faktor: „szakmai kihívás”	faktor súly
Érdekes legyen a munka	0.84
Lehetőség nyíljon szakmai előmenetelre	0.62
Fiatalok legyenek a munkatársak	-0.25

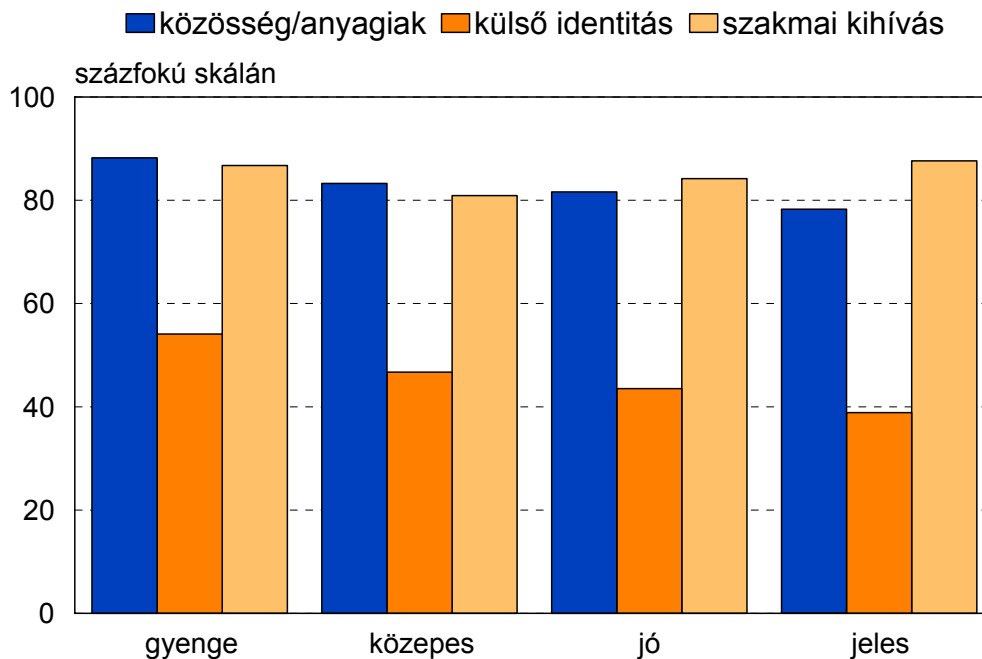
A fenti faktorok mutatják meg az egyes szempontok elrendeződésének belső kapcsolatait. Az első faktorba a közösséggel és a juttatásokkal kapcsolatos szempontok kerültek, ez lehetne az ideális munkahely, jó társaság, sok pénz, a többi nem igazán érdekes, bár nem rossz, ha a munkának van presztízse. Ez a faktor, szempontcsoport kevésbé lényeges a diplomás szülők gyermekei számára, viszont fontosabb a szakmunkásképzőbe járó diákoknak.

A második csoport a munkahely külső identitására utal, valamilyen országosan ismert multi, amit nem fenyeget nap mint nap a bezárás veszélye. Az nem baj, ha közel is van, de a munkahelyi közösség már nem annyira fontos szempont. Ez a szempontcsoport fontosabb a fiúk és a szakmunkások, kevésbé fontos a magasabb végzettségű apák gyermekei számára.

A harmadik faktor a szakmai kihívás jellemzőit takarja. Itt fontos a munka érdekessége, a lehetőség a szakmai előmenetelre, és nem lényeges a munkatársak életkora. Ez a szempontcsoport hajszállal fontosabb a gimnazisták számára.

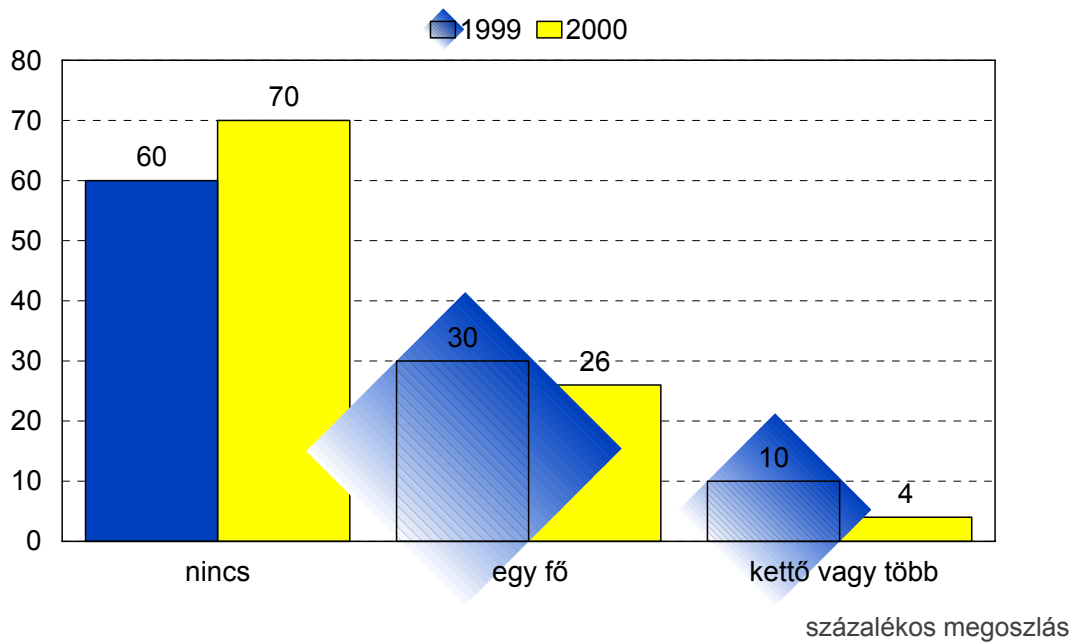
Az egyes faktorokban szereplő szempontok fontosságának megítélésében a tanulmányi átlag is szerepet játszik. A „közösség/anyagiak” és a „külső identitás” faktor fontossága az átlag emelkedésével csökken (bár az előbbi jóval fontosabb a másiknál), míg a szakmai előmenetel az átlag növekedésével a legfontosabb szempontcsoporttá válik.

Az egyes faktorok szempontjainak fontossága a tanulmányi átlag mentén

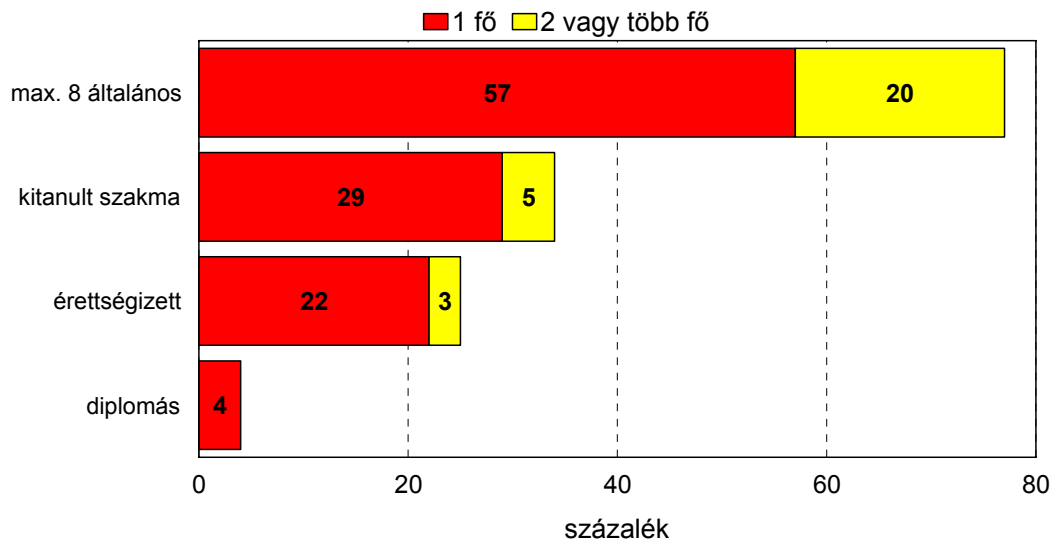
A munkahely kiválasztása azonban csak elméletben ilyen egyszerű, valószínűleg a diákok egy részének elkerülhetetlenül szembe kell néznie a munkanélküliséggel. Sokan ezt már most is megélik, mivel a diákok számára a munkanélküliség - igaz egyelőre csak közvetve, de - megélt jelenség. Szomorú tény, hogy a tanulók 26 százalékának családjában egy, míg 4 százalék családjában egynél több munkanélküli van, ezek azonban csökkenő számok tavaly óta. Ez az arány jelentősen különbözik a három városban, legjobb a helyzet Edelényben (tavaly Szerencsen volt a legjobb), ahol a fiatalok 78 százaléka nem érintett a családján keresztül (ez 13 százalékos javulás), míg ez az arány Szerencsen 72, Miskolcon pedig 69 százalék, vagyis a megyeszékhelyen minden harmadik családban találhatunk munkanélkülit (igaz itt is javult a helyzet tavaly óta). A munkanélküli családtag számos szempontból érinti hátrányosan a családot, elsősorban természetesen egzisztenciálisan, de az ebből eredő mentálhigiénés problémák veszélye sem elhanyagolható.

Hány munkanélküli van a családjában?

A családon belüli munkanélküliség jellemzőit és predesztinálhatóságát jól mutatja a következő ábra, ahol a munkanélküliséget az apa iskolai végzettségével vetettük össze. Ezen látszik, hogy ennek elsősorban az alacsonyabb végzettségű családfővel rendelkező családok vannak kitéve, a szakképesítéssel nem rendelkező apák családjában 77 százalékos valószínűséggel találunk munkanélkülit.

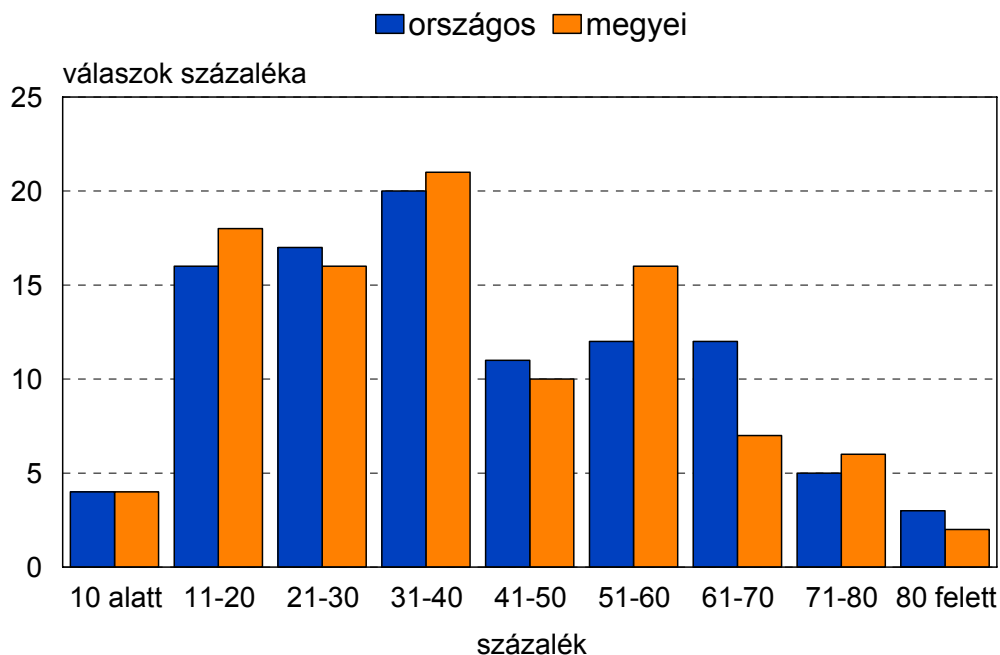
Családon belüli állástalanok száma az apa iskolai végzettségének dimenziójában

Egy kérdéspárban arra voltunk kíváncsiak, hogy a fiatalok mekkorának látják az országos és a megyei munkanélküliségi rátát. Itt mindkét esetben jelentős felülbecslés történt, ami nem egyszerűen a hiányos tájékozottság által okozott tévedés, hanem a környezet állapotából levezetett negatív érték, ami önmagában is károsan befolyásolhatja a fiatalok elképzeléseit.

Az országos ráta becslésére a fiatalok 72 százaléká vállalkozott, és közel négy és félszeresre, 42,5 százalékosra becsülték azt. A megyei rátánál már valamivel magasabb, 31 százalék volt a válaszolni nem tudók aránya, és itt az átlag 41,6 százalék volt, ami kb. kétszeres túlbecslés. Érdekes, hogy átlagban a megyei rátát alacsonyabbra becsülték, mint az országosat, holott a valóságban ez éppen fordítva van. Ezek az eredmények nem változtak jelentősen tavaly óta. Az alábbi ábra a becslések eloszlását mutatja.

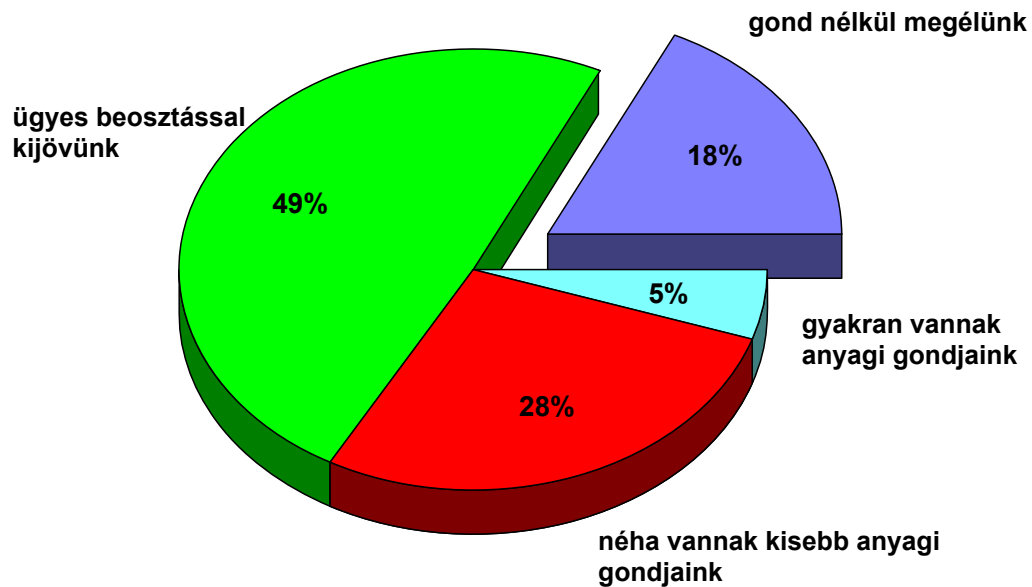
A munkanélküliségi ráta becslése

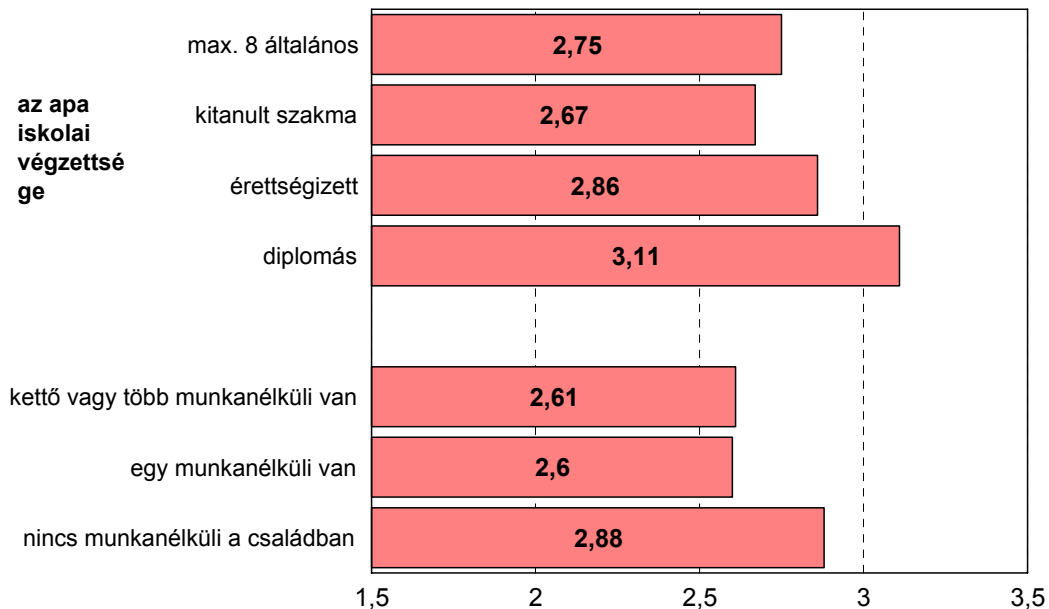
Látható, hogy a becslések a harminc és negyven százalék közti értékekre összpontosultak, illetve a megyei rátánál volt egy lokális csúcs 50 és 60 százalék között. Tavalyhoz hasonlóan mindkét esetben a fiúk voltak pontosabbak, igaz csak hajszállal, mindkét rátát 3-4 százalékkal alacsonyabbra saccolták, mint a lányok. Ha a településeket nézzük, akkor mindkét esetben a szerencsi diákok adták a legjobb tippeket. A relatívan nagyobb tájékozottság játszott bele a tanulmányi eredmény szerinti különbségtételbe, amely idén már mindkét esetben szignifikáns volt, a jeles tanulók becslése mind az országosnál, mind a megyeinél 33 százalék, míg a gyengéké az országosnál 53, a megyeinél 44 százalék volt. Ugyanilyen arányú eltérések voltak az apa iskolai végzettsége szerint, a legfeljebb nyolc osztályt végzett apák gyermekei mindkét átlagot 60 százalék fölél tippelték, és itt már igen markánsan tetten lehet érné a megtapasztalt munkanélküliség hatását a véleményekre. Szintén jelentős különbségek voltak mérhetőek az iskola típusa szerinti tagolásnál, a gimnazisták és a szakközépiskolások alacsonyabba becsülték mindkét rátát, míg a szakmunkások az országosat 53, a megyeit 47 százalékra tippelték.

A munkanélküliség hatása a család anyagi helyzetére olyannyira nyilvánvaló, hogy ezt már a diákok is pontosan érzékelik. Amikor arra kértük őket, hogy ítélik meg családjuk anyagi helyzetét, akkor azok a fiatalok, akiknek családjában van munkanélküli, jóval kedvezőtlenebb helyzetről számoltak be. A diákok közül egyébként legtöbbször azt mondták, hogy ügyes beosztással kijönnek a keresetből és mindössze 18 százalékuk válaszolta azt, hogy gond nélkül megélik.

Milyen a család anyagi helyzete?

A család anyagi helyzetének megítélése

A munkanélküliség mellett az apa iskolai végzettsége determinálja a család keresetét. Ez az összefüggés lineáris, azaz minél magasabb az apa végzettsége, ténylegesen annál magasabb a családi összjövedelem (ritka kivételek persze előfordulhatnak), és annál jobbnak ítélik meg a diákok a család

anyagi helyzetét. Az alábbi ábra e két tényező hatását mutatja a család anyagi helyzetére (a pontszámok az eredeti négyes skála átlagértékei).

A megváltozott társadalmi, gazdasági viszonyok között a tanulók a piaci termékek aktív fogyasztójává váltak. Sokan közülük teljesen önállóan gazdálkodnak, magántulajdonnal, javakkal rendelkeznek s közvetve vagy közvetlenül igen jelentős összegek elosztása fölött rendelkeznek.

A kérdőívben kilenc kiadási típusra kérdeztünk rá, azt tudakolva, hogy mennyi pénzt költenek rájuk a fiatalok. Mindent egybevetve egy hónapban átlagosan 14,077 forintot költenek a fiatalok fejenként. Természetesen nem mindenki költ mindenre, így fontos információ az is, hogy hányan mondtak egy adott terméktípusnál, szolgáltatásnál nulla forintot.

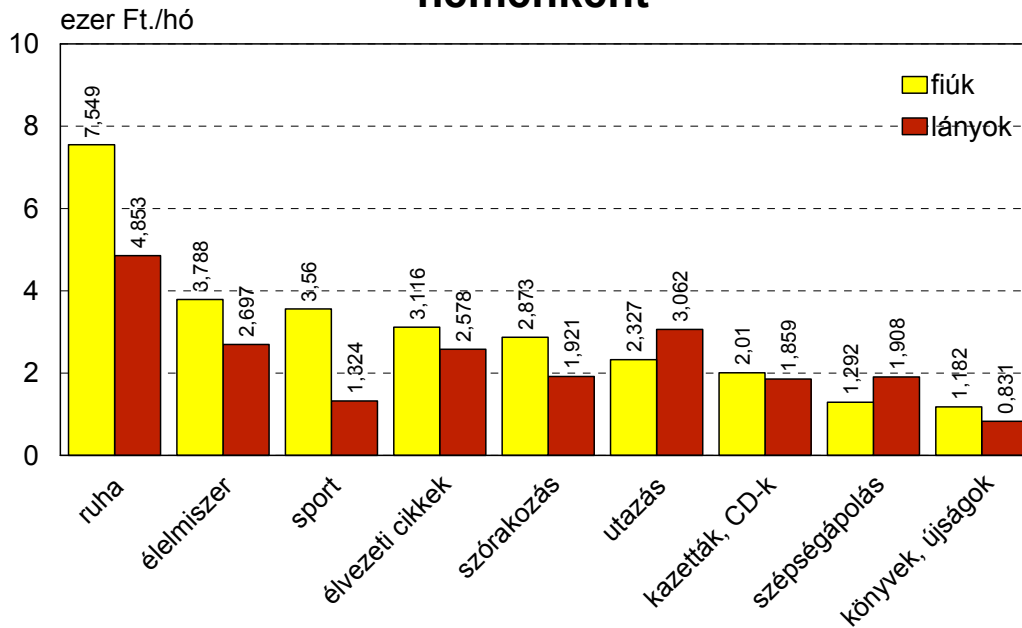
A diákok kiadásainak átlagai

	Összeg (Ft)	Semmit (%)
ruhára	6,252	25
élelmiszerre	3,269	29
sportra	3,091	71
élvezeti cikkekre (cigi, kávé, alkohol, drog)	2,918	54
utazásra	2,656	54
szórakozásra (mozi, színház, diszkó, koncert stb)	2,421	19
kazettákra, CD-re	1,965	54
szépségápolásra (pl. fodrász, szolárium, kozmetikus)	1,600	27
könyvekre, újságokra	1,006	36

A táblázatból jól látszik, hogy fajlagosan a legdrágább termék a ruhanemű, amire az összes pénzköltés 44 százaléka megy el. Emellett élelmiszerre és sportra megy el viszonylag sok pénz, bár utóbbi esetén csak kevés fiatal pénztárcájából, mivel itt a legmagasabb az erre nem költők aránya. A szórakozást viszont csak a fiatalok egyötöde hagyja ki, de ami még ennél is figyelemreméltóbb, hogy könyvekre és újságokra már csak alig ezer forint jut havonta.

A kiadások jelentősen eltérhetnek a két nem tekintetében. Az utazást és a szépségápolást leszámítva a fiúk költenek minden kiadási csoportban többet. Érdekes módon a legnagyobb különbség a ruházatközlésben van a fiúk javára, amiről első pillantásra azt lehetne hinni, hogy a lányok költenek többet.

A középiskolás diákok átlagos havi kiadásai nemenként

Ha megvizsgáljuk a diákok pénzköltésének főátlagát az egyes társadalmi csoportokban, akkor világosan szembetűnnek az egyes családi és életstratégiai különbségek. A fiúk több pénzt költenek, mint a lányok, a három település közül a miskolci diákok a legnagyobb fogyasztók (érthetően, hiszen egyben ott a legnagyobb a kínálat is). A szakmunkástanulók és a szakmunkás apák gyermekei is a többiekénél több pénzt költenek el, míg a pénzköltés nagysága egyre csökken a tanulmányi átlag emelkedésével.

Társadalmi csoport	Havonta elköltött összeg
fiúk	16,219
lányok	11,595
miskolciak	14,516
edelényiek	13,543
szerencsiek	11,373
gimnazisták	11,345
szakközépiskolások	13,580
szakmunkástanulók	15,919
legfeljebb nyolc általánost végzett apák gyermekei	12,432
szakmát szerzett apák gyermekei	16,338
érettségizett apák gyermekei	12,728
diplomás apák gyermekei	12,133
gyenge tanulmányi átlagú diákok	21,646
közepes tanulmányi átlagú diákok	15,060
jó tanulmányi átlagú diákok	11,589
jeles tanulmányi átlagú diákok	9,046

Az utóbbi évtizedben zajló folyamat a felnőtt lakosság és a tanulók értékrendjének átalakulása. Emögött, illetve ezzel párhuzamosan a kilencvenes évek végére megindult a generációs korszakváltás folyamata is, azok a tanulók akik a kilencvenes évek elején kezdték iskolai pályafutásukat már teljes mértékben a megváltozott gazdasági és társadalmi környezetre szocializálódnak. A piackutató szakemberek szóhasználatával Y-generációnak jelölt korosztály nemcsak fogyasztói szokásaiban más, hanem az új technikai eszközökhöz való viszonyulásaiban és életmódjában is eltér szüleitől. Ez a megváltozott szemlélet szükséges előfeltétele az információs társadalom kiépülésének.

A megkérdezett diákok 72 százaléka külön, saját szobában lakik otthon (további 20 százalékuk a testvérével lakik közös szobában), amelyben sokaknál saját hifi, TV is található. A megkérdezett diákok 45 százalékának van saját tévéje, további 18 százalékuknak csak a testvérével kell osztozkodnia rajta.

Az egyes saját tárgyak birtoklási módjának százalékos megoszlása

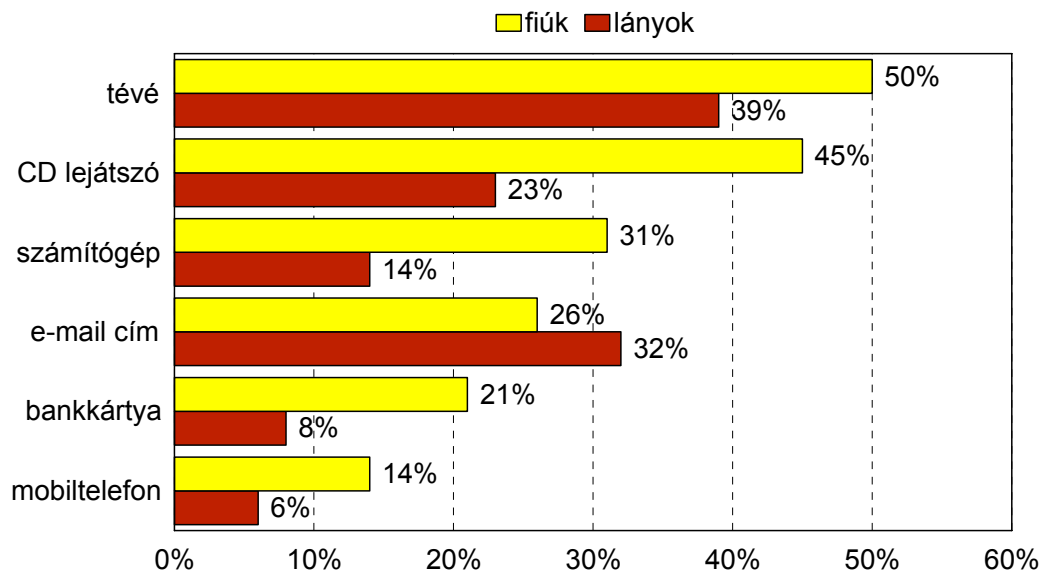
	van	nincs	csak a testvérével közösen van
Van saját szobád?	72	8	20
Van saját tévéd?	45	37	18
Van saját CD-lejátszód?	35	52	13
Van saját számítógéped?	23	59	18
Van saját mobiltelefonod?	10	88	2
Van saját e-mail címed?	29	71	
Van saját bankkártyád?	15	85	

százalék

Saját vagy testvérével közösen használt számítógéppel a megkérdezett diákok 41 százaléka rendelkezik, míg a nálunk nagyon gyorsan elterjedt mobiltelefont a fiatalok egytizede birtokolja. A leggyorsabb és egyik legmodernebb kommunikációs csatorna az internet, illetve az elektronikus levelezés. A megkérdezett középiskolások 29 százalékának van saját e-mail címe. A fogyasztói szokásokhoz, pénzforgalomhoz kapcsolódó jellemző, hogy átlagosan a tanulók csaknem egyötödének önálló bankkártyája is van.

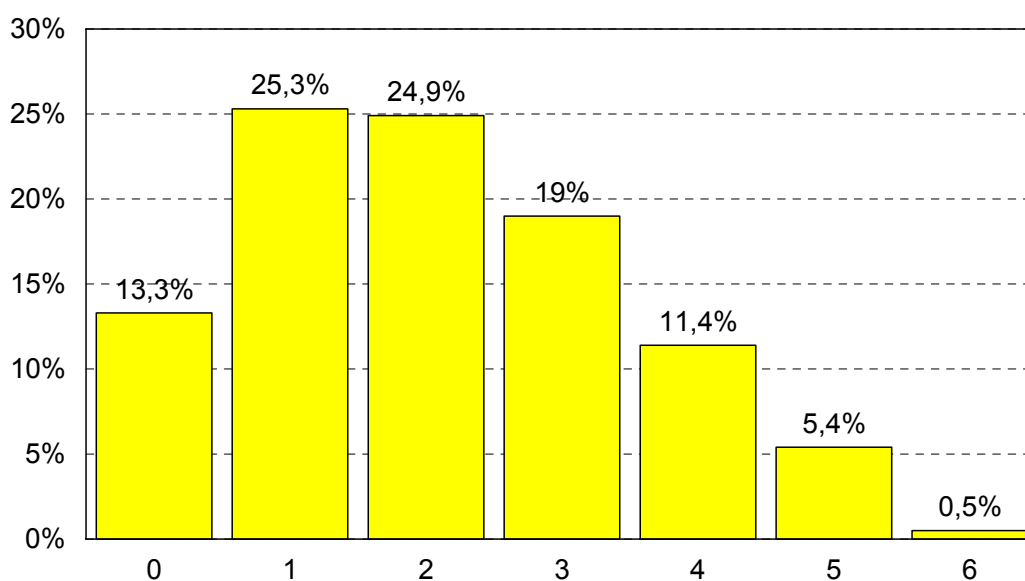
A következő ábra a technikai eszközök birtoklásának megoszlását mutatja a nemek tekintetében. Mint látható, a fiúk az e-mail címet leszámítva nagyobb arányban birtokolják ezeket az eszközöket (igaz ők többet is költenek havonta).

A saját TV, CD, számítógép, mobiltelefon, bankkártya és e-mail cím elterjedtsége

Összegezve a modern technikai eszközöket, elmondható, hogy azok a tanulók, aki a fent felsoroltak közül otthon egyikhez sem tudnak hozzájutni a minta 13 százalékát alkotják, míg teljesen modern fiatalnak (a hat eszközből legalább négy rendelkezésükre áll) 17 százalékuk minősíthető. A többiek azok, akik többé-kevésbé rendelkeznek már saját TV-vel, sokak számítógéppel is, de mobiltelefonjuk, e-mail címük, illetve bankkártyájuk még nincs.

A hozzáférhető technikai eszközök száma

A kérdés pontosabb demográfia elemzése megmutatta, hogy a fiúk, a szakközépiskolások, az edelényiek, a jobb tanulmányi eredményt elért tanulók, és a magasabb kulturális tőkével rendelkező, képzettebb családok gyermekei körében elterjedtebbek ezek a modern eszközök. Mivel ezek a technikai eszközök jelentősebb anyagi áldozatvállalást is jelentenek, érthető, hogy azoknál, ahol családjukban gyakran vagy alkalmanként anyagi problémákkal küszködnek kevésbé elterjedtek.

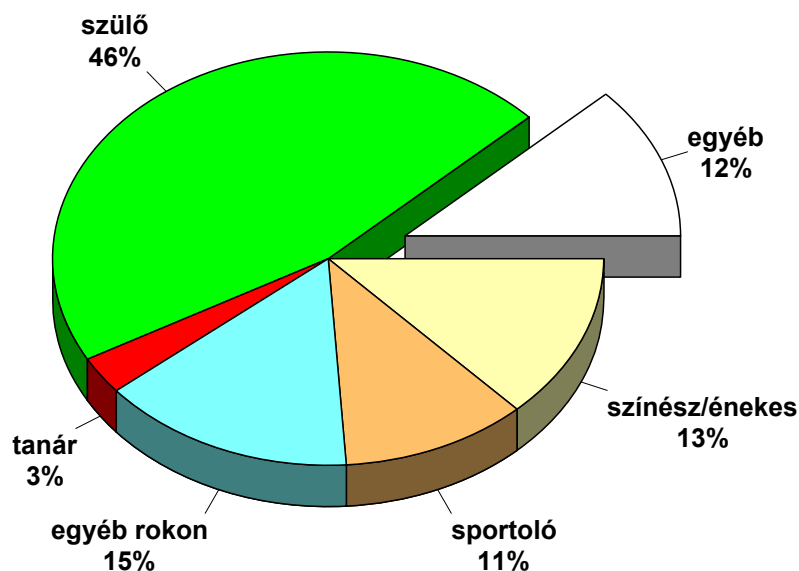
5. Értékrend

Az identitás és értékrend témaköre alapján meghatározza a diákok egyes kérdésekre adott válaszait, segít, hogy világképük egységes egészzé rendeződjön. Ugyanakkor ezek a kérdések önmagukban is számos fontos információt hordoznak. A kérdőív vonatkozó blokkja kitért a példaképekre, egyes cselekedetek megítélésére, és a szabadidő eltöltésének minőségére.

Az első kérdés arra vonatkozott, hogy meg tudnak-e nevezni a diákok olyan személyeket, akikre felnőtteként hasonlítani szeretnének. Erre a tanulók mindössze 29 százaléka vállalkozott.

A választott példaképek legnagyobb része a közvetlen családból (szülők, egyéb rokonok), illetve ismerősi körből kerültek ki. Ezek az említések adták az összes említés közel kétharmadát, vagyis a fiatalok példaképei a közhiedelemmel ellentétben nem feltétlenül a külföldi sztárok, hanem a körülöttük élő hús-vér emberek. Ez persze a környezettől függően lehet pozitív és negatív egyaránt, de úgy gondoljuk, hogy ennek elsősorban pozitív hatása van. Az ismerősök mellett valamivel több, mint egytizednyi sportoló és színész/énekes lett felsorolva példaképként.

A választott példaképek

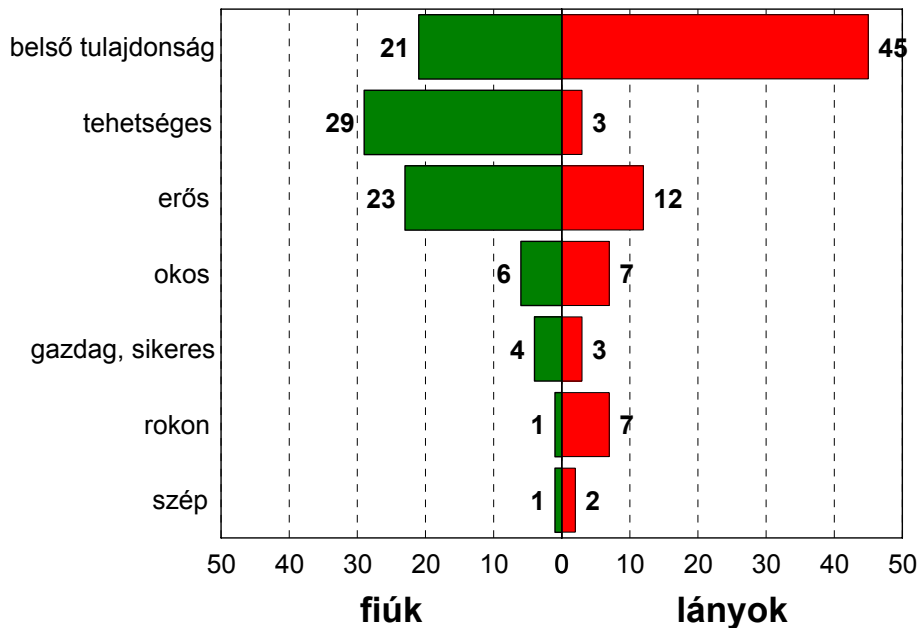

A személyek megnevezése után arra kértük a diákokat, árulják el, hogy melyik tulajdonsága miatt választották példaképüket. A legtöbb említés a belső tulajdonságokra, a jószívúságra, jólelkűségre vonatkozott (az összes említés 30 százaléka), a diákok 20 százalékának a tehetség, 19 százalékának a

fizikum, volt fontos a példakép választásakor.

Az alábbi ábra a példaképek meghatározó tulajdonságait mutatja a nemek szerint, vagyis azt árulja el, hogy a fiúk és a lányok milyen tulajdonságok alapján választottak maguknak példaképet.

A példakép tulajdonságai (százalékos említések)

Jól látható, hogy a lányokra inkább hatottak az olyan belső tulajdonságok, mint a jószívűség, illetve a rokonság, míg a fiúk elsősorban a tehetséget és a fizikumot választották először, és csak utána a belső tulajdonságokat – ezek a választások pedig elárulják, hogy a diákok fejében milyen kép él a nemek szerinti elvárásokról. A jószívűség mögött feltehetően az anyák nagy számban történő választása áll. A rokon alacsony említése látszólag ellentétben áll a korábbi adattal, mely szerint a példaképek kétharmada valamilyen rokon, de valójában csak azt jelenti, hogy a választás indokaként merült fel elenyésző számban a rokonság ténye, és a választott rokonok inkább valamely más tulajdonságuk miatt váltak példaképpé.

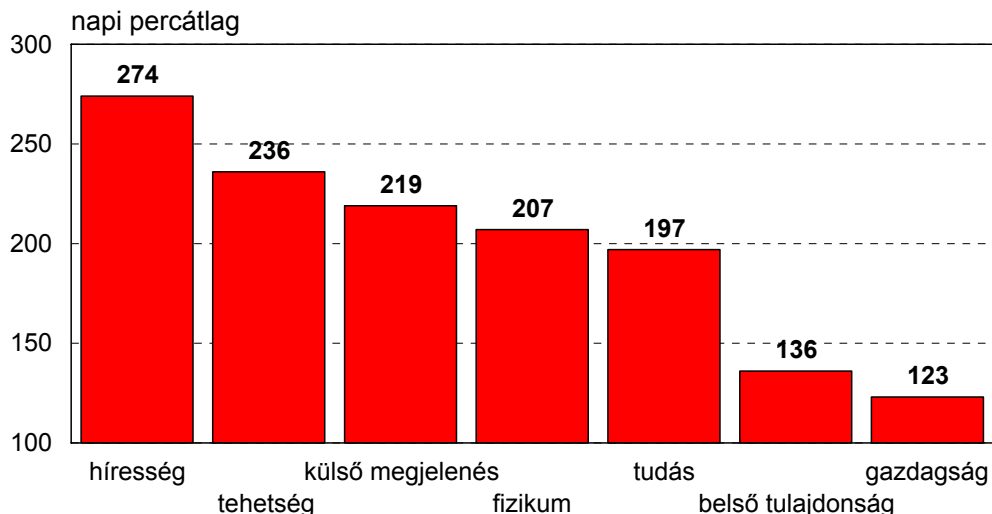
A tulajdonságok választását a nemen kívül jelentősen még az apa iskolai végzettsége befolyásolja, a mindössze nyolc általánost végzett szülők gyermekeinél nem került elő az okosság, a gazdagság és a rokonság, míg a diplomás apák gyermekei nem választottak példaképet a külső megjelenés és a gazdagság, sikeresség alapján. Ezek az eredmények nem meglepőek, hiszen a példakép választása olyan tulajdonságok mentén kell történjen, amellyel a választó is rendelkezik (vagy legalább úgy véli, hogy elérhető), hiszen másképp már a választás pillanatában kudarcra ítéli saját erőfeszítéseit. A fenti tulajdonságok alapján ez alól csak egy kivétel van, mégpedig a sikeresség, ami

nem volt vonzó a diplomás apák gyermekei számára, ennek magyarázata az lehet, hogy ez nem belső, hanem szerzett tulajdonság, amelyre egyéb tulajdonságok meglétével lehet az idők folyamán szert tenni.

A példaképpel kapcsolatos rögzülés részben a médiának is köszönhető. A diákok az egyik legnagyobb médiafogyasztók. A borsod megyei tanulók egy átlagos hétköznap 2,65 órát töltenek a tévé előtt, ez hétfőtől péntekig 13 és egynegyed órát jelent. Egy átlagos hétvégi napon viszont már 3,82 órát töltenek a képernyő előtt. Ha mindent összeadunk egy átlagos tanuló egy héten 20,89 órát, azaz a hét 168 órájának 12 százalékát tölti tévénézéssel. Mindössze a diákok egytizede nyilatkozta, hogy egy óránál kevesebbet tévézett a legutóbbi csütörtöki és szombati napon. A tévé előtt eltöltött időt elsősorban az apa iskolai végzettsége befolyásolja, mint ezt majd később látni is fogjuk.

Ha az átlagos napi tévénézési időt a választott példakép legfontosabb tulajdonságának dimenziójában nézzük, kimutathatóvá válik a médiafogyasztás és a személyiség közötti kapcsolat. Azok tévéznek a legtöbbet, akiknek a híresség és a tehetség a legfőbb motiváció a példakép kiválasztásában. Akik a külső megjelenésre és a fizikumra helyezik a hangsúlyt már kevesebbet tévéznek, míg a legkevesebbet azok, akik a példaképüket a gazdagság alapján választották.

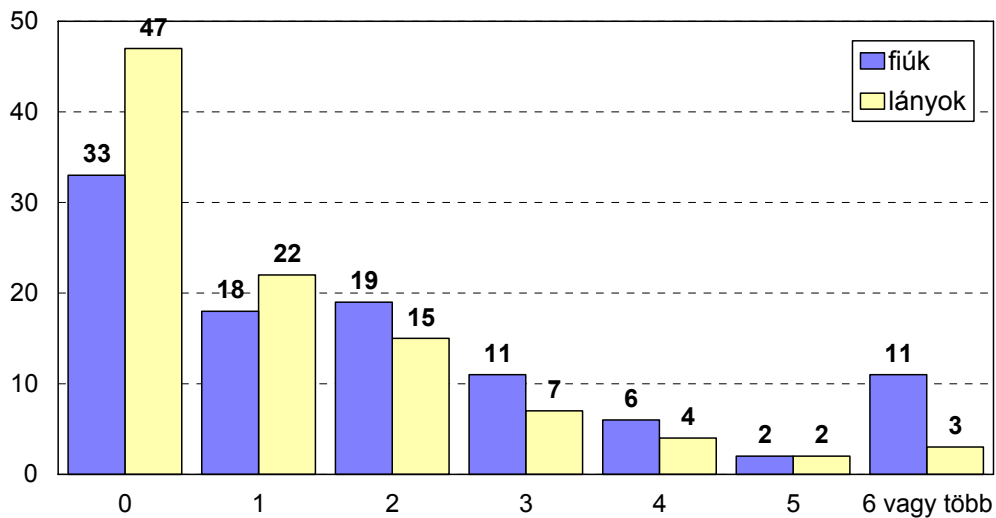
A tévénézés a példakép választást motiváló tulajdonság dimenziójában

Ha a tévében éppen nincsen semmi nézhető, akkor még ott van a videotékák kínálata. A diákok 39 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nem szokott videózni, míg 7 százalékuk hatnál is több filmet néz meg egy héten. Akik járnak videotékákba, azok többsége beéri heti egy filmmel. A videofilm műfaja

kevésbé jellemző szórakozás a gimnazistákra és elsősorban fiús elfoglaltság, a lányok csupán a heti egy filmet nézők körében kerültek többségbe, míg közel felük egyáltalán nem jár tévákba.

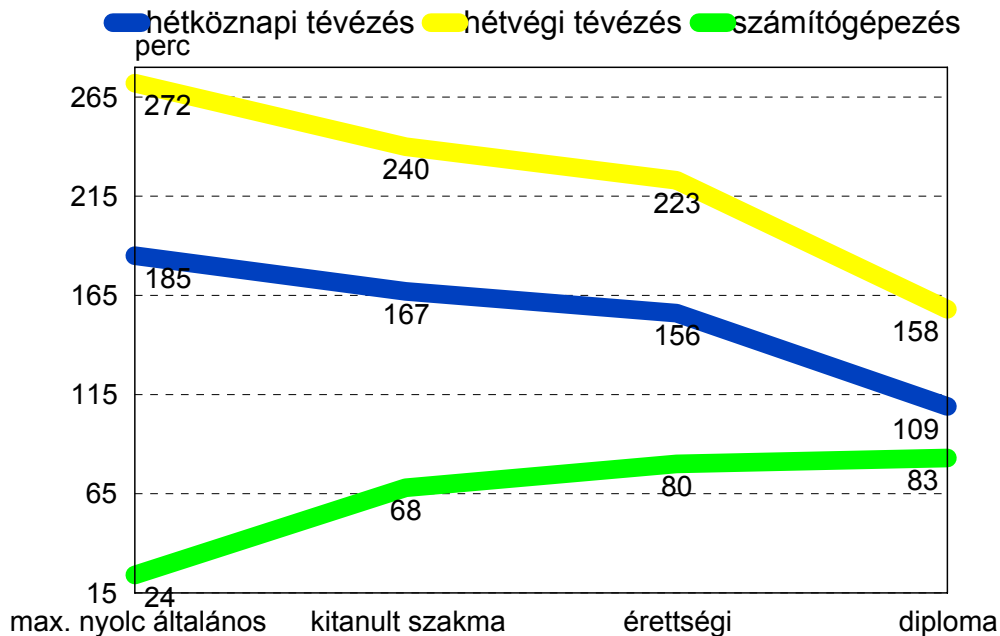
Hány videofilmet nézel meg egy héten?

A tévéképernyők mellett a számítógép is egyre inkább meghatározó elemmé válik a fiatalok szabadidő-eltöltési szokásaiban. A kérdőívben megkérdeztük, hogy az iskolán kívüli szabadidejükben a diákok naponta hány órát ülnek a számítógép előtt (nem számítva tehát az iskolai kötelező használatot). Itt már 45 százalék volt azok aránya, akik semennyi időt nem töltenek a számítógép képernyője előtt, a többiek viszont napi hetvenegy percet ülnek a gép előtt. Hozzá kell venni, hogy a diákok 41 százalékának otthonában van számítógép, ami az mutatja, hogy van egy 14 százalékos réteg, akiknek ugyan otthon nincs gépe, de máshol talál (átlagban napi félórányi) számítógépezési lehetőséget. Akinek egyébként van saját számítógépe, az napi két órát is eltölt mellette.

A számítógép egyenlőre inkább fiús elfoglaltság (napi átlag másfél óra), a lányok mindössze napi félóra körüli időt ülnek előtte. Intenzívebb fogyasztás jellemzi a szakközépiskolásokat, és azokat, akiknek a családjában nincs munkanélküli. Ez utóbbi egyértelműen az anyagi különbségekre vezethető vissza. Hasonló a helyzet az apa iskolai végzettségével, amely minél magasabb (vagyis minél nagyobb a család keresete), annál több időt szán a gyerek a számítógépre.

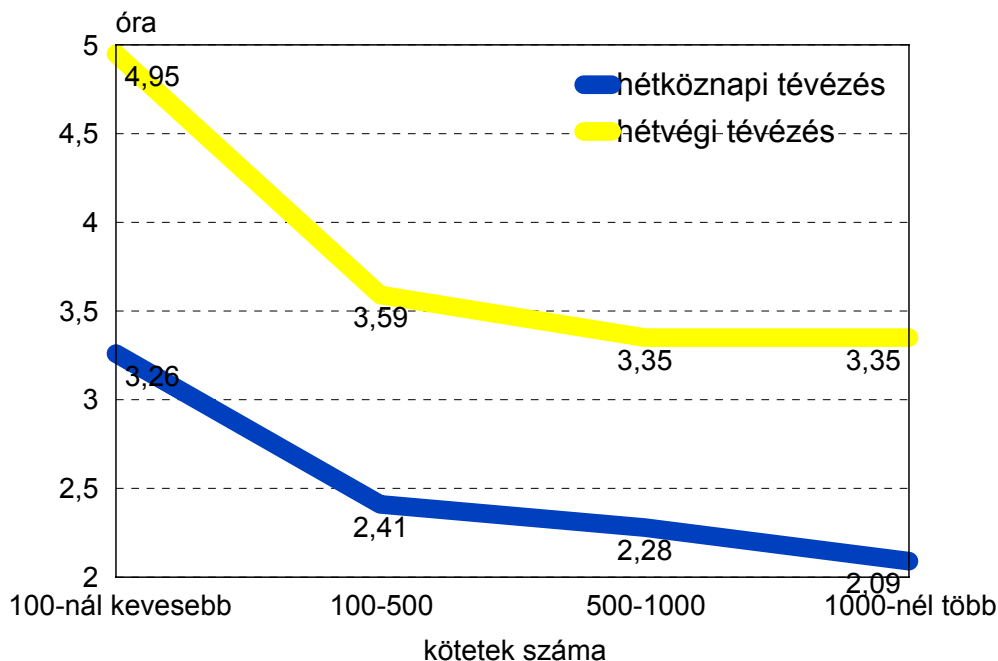
A képernyők előtt töltött idő az apa végzettsége mentén

Utóbbi dimenzió meglehetősen nagy eltéréseket okoz a képernyő bármelyik típusának „fogyasztásában”, így ezt egy külön ábrán is bemutatjuk. Jól látható, hogy míg a tévénézés az apa iskolai végzettségének növekedésével csökken (leszámítva a legalacsonyabb kategóriát), addig a számítógéphasználat, ahol az elsődleges különbségek a hozzáférési (anyagi) lehetőségekben rejlenek folyamatosan nő, és a diplomás apák gyermekeinél már megközelíti a tévénézésre fordított időt, legalábbis hétköznapokon.

Az is kérdéses, hogy van-e olyan tevékenység, ami kiválthatja a képernyőket. Megkértük a diákokat, hogy tippeljék meg, hány könyvük van otthon. Többségüknél (37 százalék) 100 és 500 közti a házikönyvtár állománya, ennél több a diákok egynegyedénél, kevesebb pedig 17 százalékánál van. Az is jelzésértékű azonban, hogy a fiatalok egyötöde nem tudott tippelni. A következő ábra az otthoni könyvek száma és a tévé előtt eltöltött órák közti összefüggést mutatja, ahol jól látszik, hogy minél nagyobb a házikönyvtár, annál kevesebb idő megy el a képernyő előtt.

A képernyő előtt töltött idő a házikönyvtár nagysága mentén

Érdekes módon ez az összefüggés a számítógéppel éppen fordított, vagyis minél több könyv van otthon, annál több időt ülnek a fiatalok a monitor előtt. Ennek az az oka, hogy mindkét dolog ugyanarra vezethető vissza, a nagyobb kulturális tőke, a magasabb végzettségű apa, és ennél fogva a nagyobb átlagkereset együttesére.

Rákérdeztünk arra is, hogy melyek a fiatalok kedvenc tévécsatornáit, tévéműsorait, zenei irányzatait, újságait és szórakozóhelyeit. Itt a legnagyobb bizonytalanság a tévéműsorokkal kapcsolatban volt, erre a diákok 31 százaléka nem válaszolt. Egyötödnyi válaszadó hiányzott a kedvenc újság megnevezésénél, és tíz százalék körüli bizonytalant találtunk a zenei irányzat és a tévécsatorna tekintetében. Az egyes kategóriák top10-es listáját az alábbi táblázatok mutatják, amelyekből megállapítható, hogy az átlagos fiatal a house vagy a disco zenét kedveli, leginkább az RTL Klubon a „Barátok közt” vagy más sorozatot néz, esetleg a Z+ zenei csatornát, és elsősorban a Bravot olvassa. Ez a kép azért nagyjából megegyezik a fiatalokról a felnőttekben kialakult, néha azért torzított képpel.

Zenei irányzatok	Említések száma
house	187
disco	119
rap	84
pop	62
rock	57
dance	52

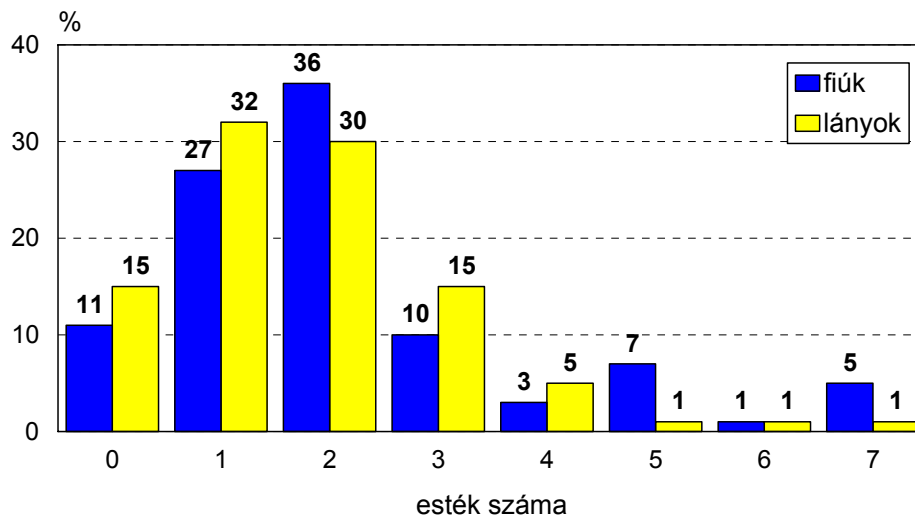
minden	33
heavy metal	28
trance	18
hip-hop	17

Tévécsatornák	Említések száma	Tévéműsorok	Említések száma
RTL Klub	260	Barátok közt	53
Z+	117	sorozat, film	44
HBO	75	sport	28
Viva	71	Heti hetes	27
MTV	55	Vad angyal	22
TV2	54	Legyen Ön is milliomos	22
Spektrum	16	Esti Showder	10
Eurosport	14	Harmadik műszak	10
MTV1	7	Jóbarátok	9
Duna	4	Fókusz	9

Újságok	Említések száma	Szórakozóhelyek	Említések száma
Bravo	99	disco	25
Popcorn	29	East Side	22
100 x Szép	27	Black Tracy	13
Nemzeti Sport	22	Head Line One disco	10
Bravo Girl	20	Rock Cellar	8
Észak-Magyarország	20	Gambrinus Söröző	8
Cosmopolitan	18	Serleg Borozó	7
IM	17	mozi	7
CKM	14	Infinity klub	7
Autó Motor	13	Piramis disco	6

Ehhez az életvitelhez erősen hozzátartozik az esti szórakozás is. Megkérdeztük a diákokat, hogy egy héten átlagosan hány estét töltenek házon kívül. A fiatalok 13 százaléka egyet sem, míg 3 százaléku (legtöbbször fiú) minden este keres magának valami programot a szülői házon kívül. A legtöbbször (34 százalék) heti két estét szánnak szórakozásra. A nemek között itt még az iskola típusában és a településnél találunk különbséget, a szakmunkástanulók és a miskolciak gyakrabban járnak el esténként szórakozni.

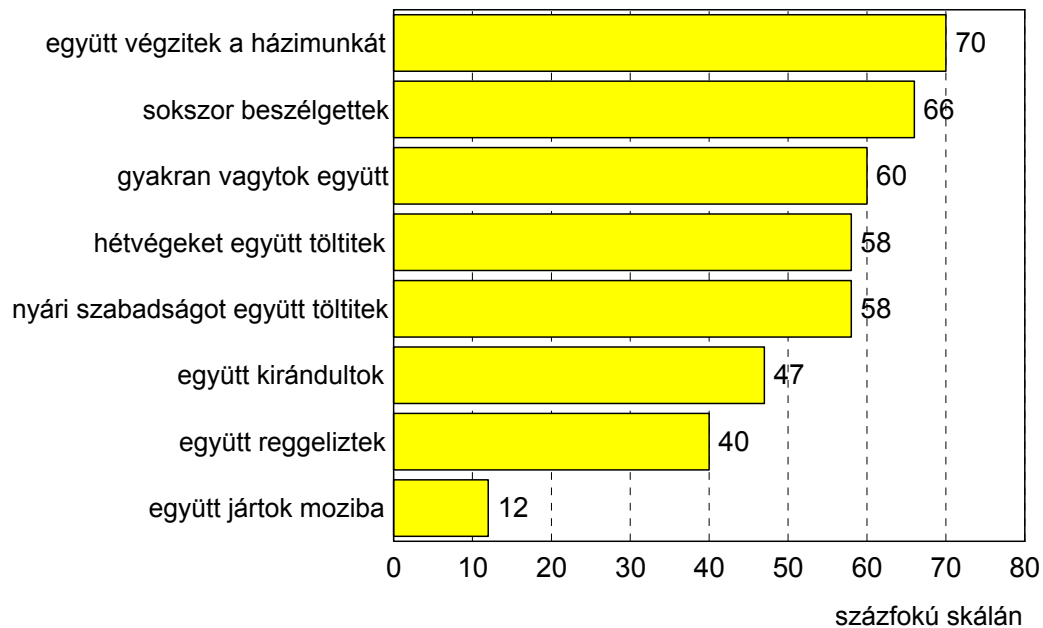
Hány este mész el szórakozni házon kívül egy héten?

Az sem mindegy az esti és nappali szórakozással kapcsolatban, hogy a fiatalok elmondják-e szüleiknek, hogy hol töltik a szabadidejüket. A megkérdezett diákok 36 százaléka minden alkalommal, további 54 százalék az esetek többségében beszámol arról, hogy hol járt. 7 százalék csak ritkán köti ezt szülei orrára, míg 3 százalékuk egyáltalán nem számol be erről – kérdés persze, hogy a szülők tényleg kíváncsiak-e. Ezzel együtt van kapcsolat a szórakozás gyakorisága és az arról való beszámoló közt, minél gyakrabban marad ki egy fiatal este, annál kevésbé számol be ezekről a szüleinek.

Annak érdekében, hogy némiképp feltérképezzük a családi hátteret, a közös élményeket, nyolc együttes tevékenységre kérdeztük rá, hogy mennyire jellemző a diákok családjára. Ebből kiderült, hogy leginkább a házimunkák elvégzésekor van együtt a család, míg a közös kirándulások, reggelik és főként a moziba járás már nem annyira jellemző.

Mennyire jellemző a családonra?

Az értékrend fontos összetevője, hogy egyes cselekedeteket hogyan ítélnék meg a fiatalok. A korábbiaktól eltérően most azt is megkérdeztük, hogy a fiatalok véleménye szerint a felnőttek hogyan ítélik meg a felsorolt 13 cselekedetet. A két elképzelést összehasonlítva az alábbi eredményt kaptuk.

Mennyire ítélik el a következőket?

	A felnőttek vélelmezett véleménye	A diákok véleménye	Különbség
ha valaki kábítószerrel árusít	97	89	-8
ha valaki autót lop	93	82	-11
ha hamisan tanúzik egy fegyelmi tárgyaláson	81	72	-9
ha valaki elveteti magzatát	71	59	-12
ha valaki hazudik a szüleinek	72	55	-17
valaki csokit lop az ABC-ből	69	49	-20
ha valaki verekedik az iskolában	52	39	-13
ha lopott számítógépes programot használ	49	39	-10
ha valaki lóg az iskolából	76	36	-40
ha tiltott helyen rágyújt	50	35	-15
valaki átmegy a piros lámpán	41	31	-10
ha valaki 18 éves kora előtt elveszti a szüzességét	35	16	-19
ha valaki puskázik a dolgozat írásánál	34	12	-22

pontszám százfokú skálán

Nem meglepő módon a fiatalok fejében erősen él az az elképzelés, mely szerint a felnőttek az összes cselekedetet szigorúbban ítélik meg, és ennek hangot is adtak. A felsorolt cselekedetekenél a különbség minden esetben szignifikáns. A leginkább egyforma a drogárusítás megítélése, ez a fiatalok szerint mindkét csoportban a leginkább elítélendő cselekedet. meglehetősen nagy viszont az eltérés az iskolával kapcsolatos itemeknél (lógás /-40 pont!/, puskázás), a fiatalok szerint ezek lényegtelen cselekedetek, bár a felnőttek szigorúan veszik őket. A fiatalok szerint egyébként mindössze három cselekedet van, amit a felnőttek nem vesznek szigorúan, a piros lámpán való átmenés, a szüzesség elvesztése 18 éves kor előtt és a puskázás a dolgozatnál. Ők maguk ugyanakkor csak a táblázat első három sorában lévő cselekedeteket ítélik meg igazán súlyosnak.

Az értékrendet vizsgáló blokk végén felsoroltunk tíz különböző mozgalmat és megkértük a diákokat, mondják meg, részt vennének-e valamelyikben. Mint az alábbi ábrán látható, a legtöbb jelentkezőre e három városból az AIDS elleni küzdelem és a világbéke iránti mozgalom számíthat, míg a melegek jogaiért való küzdelem egyáltalán nem népszerű errefelé. A legtöbb bizonytalan a nemi egyenjogúsági mozgalomhoz való csatlakozásban volt, amiben inkább a lányok vállalnának szerepet.

Az alábbiak közül melyik mozgalom munkájában vennél részt?

	igen	nem	nem tudom
AIDS elleni küzdelem	68	20	12
mozgalom a világbékeért	65	19	16
szegénység elleni mozgalom	61	27	12
környezetvédelmi mozgalom	60	26	14
mozgalom az állatkísérletek betiltására	59	26	15
férfi és női egyenjogúság mozgalma	40	41	19
diákjogi mozgalom	36	48	16
idegengyűlölet elleni mozgalom	34	51	15
mozgalom a kötelező sorkatonai szolgálat ellen	33	52	15
mozgalom a homoszexuálisok jogaiért	4	84	12

százalékos megoszlások

A tíz különböző mozgalom egymáshoz való viszonyát korrelációs elemzéssel tártuk fel. Ez azt mutatta meg, hogy két „pária” mozgalom van, a melegek jogaiért való kiállás, ami leginkább a diákjogi aktivitáshoz kötődik, és a sorkatonai szolgálat eltörléséért való „harc”, ami a világbéke mozgalommal szerepelt gyakran együtt. Három központi téma van, amely számos másikkal is együtt fordult elő, a környezetvédelem, az AIDS és a szegénység ügye, mindhárom globális mozgalom, és könnyen vállalható célokat fogalmaz meg (ellentétben például a melegek mozgalmával).

Az elemzés során klaszteranalízis segítségével feltérképeztük a diákok által adott válaszok szerinti csoportokat is. A számítógép négy klasztert határozott meg, melyek az alábbi táblázatban

vannak részletezve².

	főátlag	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	4. klaszter
diákjogi mozgalom	1,58	1,62	1,51	1,39	1,79
mozgalom a homoszexuálisok jogaiért	1,95	1,95	1,94	1,94	1,99
környezetvédelmi mozgalom	1,30	1,19	1,15	1,11	1,85
férfi és női egyenjogúság mozgalma	1,50	1,70	1,13	1,28	1,88
AIDS elleni küzdelem	1,23	1,11	1,05	1,03	1,85
idegengyűlölet elleni mozgalom	1,60	2,00	1,42	1,00	1,89
szegénység elleni mozgalom	1,31	1,26	1,13	1,08	1,89
mozgalom az állatkísérletek betiltására	1,31	1,14	1,21	1,10	1,89
mozgalom a kötelező sorkatonai szolgálat ellen	1,61	1,65	1,00	2,00	1,84
mozgalom a világbékéért	1,22	1,14	1,06	1,03	1,76
a diákok száma az egyes klaszterekben		163	146	166	123

A táblázatban vastaggal szedtük a negatív és dőlttel a pozitív irányú eltéréseket. Ezek az eltérések egyben megmutatják a klaszterek főbb jellemzőit is.

Az első klaszterbe tartozó diákokat kevésbé érdekli a nemek egyenjogúsága, és egyáltalán nem csatlakoznának az idegengyűlölet elleni mozgalomhoz, viszont hajszállal érzékenyebbek az állatkísérletek betiltására. Köztük nagyobb arányban találunk szakközépiskolásokat. A második klaszter diákjai nagyobb arányban csatlakoznának a különféle egyenjogúsági mozgalmakhoz, a melegek elleni, illetve a nemi diszkrimináció megszüntetése érdekében. Ők többségében lányok. A harmadik csoportba azok tartoznak, akik majdnem mindegyik mozgalomhoz nagyobb arányban csatlakoznának, kivéve a kötelező sorkatonai szolgálat eltörléséért indított mozgalmat. Ők szintén többségében lányok, de nagyobb arányban vannak ebben a csoportban a szakmunkástanulók, a legfeljebb nyolc általánost végzett apák gyermekei és érdekes módon a jeles tanulmányi átlaggal rendelkezők. A negyedik klaszter ennek majdnem pontos ellentéte, ide azok a diákok kerültek, akik a mozgalmak szinte mindegyikében kevésbé vennének részt. Ők javarészt fiúk és diplomás apák gyermekei.

² Itt az érték minél magasabb, annál kevésbé venne részt az adott klaszter az egyes mozgalmakban.

6. Neveltség

A kilencvenes évek gazdasági és társadalmi változásainak köszönhetően jelentősen megváltoztak az értékrenddel kapcsolatos elképzelések és a családok jelentős része nem mindig tud eligazítást adni a gyermekeiknek, hogy mi a követendő norma. A fiatalok nevelésének felelősségét a család és az iskola is a másokra akarja hárítani, egymásra mutogatnak, és így könnyebben jutnak kulcsszerephez az olyan normaformáló tényezők, mint a média. A kutatás során igyekeztünk megismeri a válaszoló diákok véleményét ezekről a nevelési-neveltségi kérdésekről, problémákról.

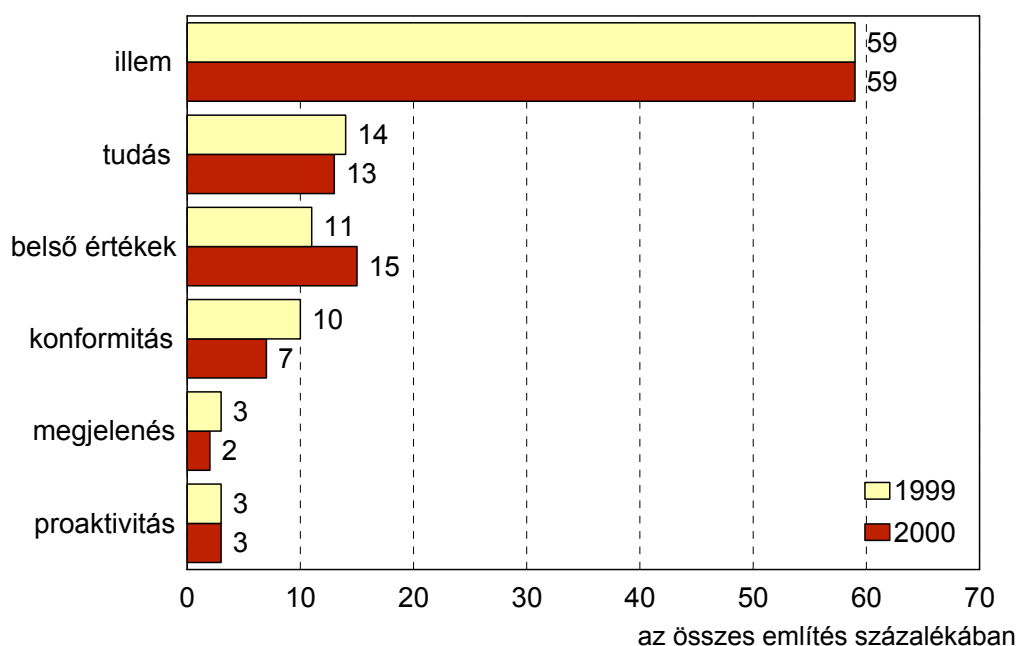
Először azt kérdeztük a tanulóktól, hogy véleményük szerint mikor tekintünk valakit jólneveltnek. A kérdésre hasonlóan a tavalyi eredményekhez, a tanulók 98 százaléka válaszolt. A különböző válaszok gyakran hasonló, azonos asszociációs körbe tartozó, részben átfedő jellemzőket tartalmaznak. Az egyes véleményekből az azonosakat összevontuk, majd több, általánosabb közös fogalom alá rendeztük azzal a céllal, hogy érthető, gondolatilag kezelhető egységeket kapjunk.

Kategória	Választípus	Említések száma
illem	illedelmes	168
	tud viselkedni	128
	udvarias	105
	tisztelettudó	70
	nem beszél vissza	14
	kultúrált	10
	figyelmes	8
	nem beszél feleslegesen	4
	összes említés	544
belső értékek	becsületes	42
	segítőképz	28
	barátságos	27
	őszinte	9
	szerény	5
	rendes	5
	megbízható	4
	példamutató	3
	toleráns	3
	erkölcsös	2
	összes említés	139
tudás	intelligens	63
	jól tanul	42
	művelt	15
	összes említés	120
	engedelmes, szófogadó	23
	fegyelmeztet	14

konformitás	nincs káros szenvedélye	9
	nem iszik	6
	nem drogozik	4
	nem lóg a suliból	4
	nem cigizik	4
	összes említés	64
proaktivitás	társasági ember	13
	normális	11
	ügyes	6
	határozott	1
	összes említés	31
megjelenés	jól öltözködik, ápolat	15
	igényes	3
	összes említés	18

A legtöbb tanuló szerint akkor tekintünk valakit jólneveltnek, ha illedelmes. A sorban ezután a belső értékek és a tudás következnek. Ezek a sorrendek keveset változtak tavaly óta (mindössze a tudás és a belső értékek cseréltek helyet, de ez nem szignifikáns változás), ami nem csoda, hiszen itt rögzült véleményekről van szó.

A jólneveltség jellemzői

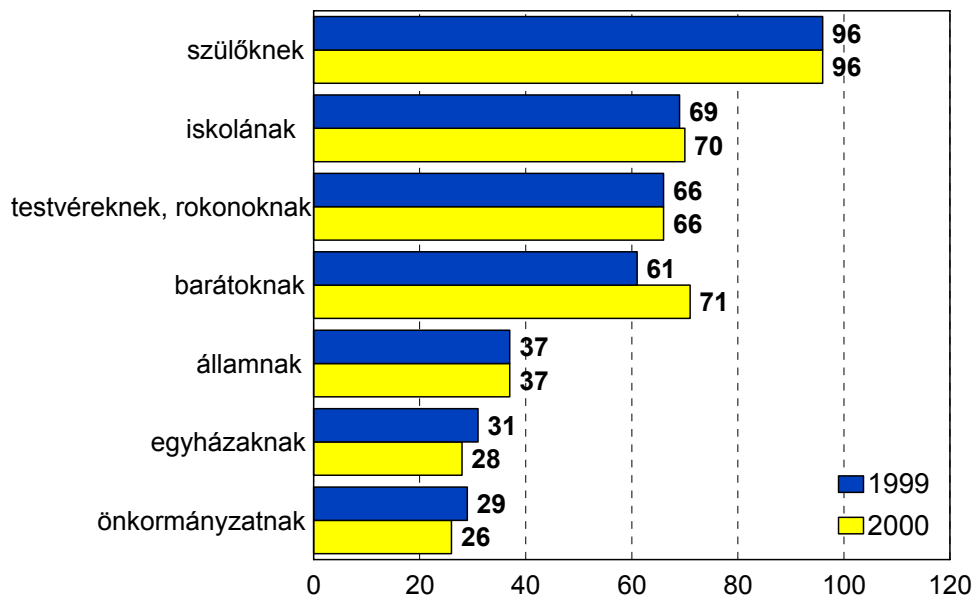

Arra a klasszikus kérdésre, hogy a gyermek nevelése kinek a feladata, nem lehet egyértelmű választ adni, hiszen a gyermekek életkori szakaszainak megfelelően a gyermek nevelésében résztvevő szereplők (szülők, tágabb család, oktatási/nevelési intézmények, vallási közösség, állam) feladata

szakaszonként változó. Erről megkérdeztük a tanulókat is.

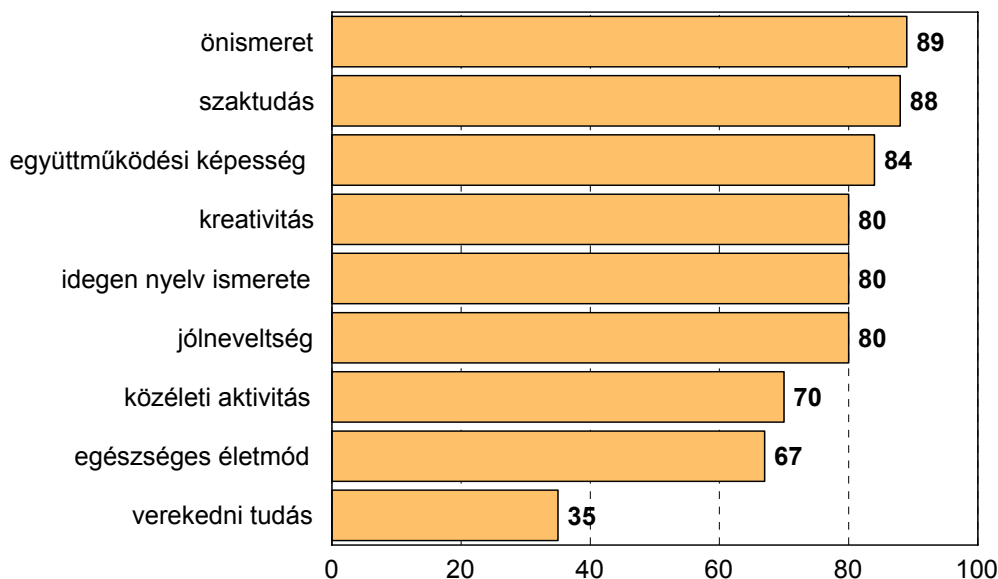
A tavalyi eredményekhez hasonlóan most is a szülők, az iskola, a többi családtag és a barátok szerepe volt fajsúlyos, míg az intézményes szereplők (állam, egyház, önkormányzat) szerepét igen alacsonyra értékelték a diákok. 1999-hez képest mindössze egy csoportnál található szignifikáns elmozdulás, a barátok szerepe értékelődött fel.

Kinek mekkora szerepe van a gyermekek nevelésében?

Az életben való sikeres érvényesüléshez többféle képesség megléte szükséges. Az idei vizsgálat során is kiderült, hogy a felsorolt képességek a válaszoló diákok szerint - a verekedni tudás kivételével - mind fontosak. A megfelelő önismeret, a szaktudás, és az együttműködési készség fontossága mindhárom vizsgált településen 80 pont feletti pontszámot kapott. Fontos megjegyezni, hogy az egészséges életmód ebben a környezetben nem a fontosságát veszítette el, csak arról van szó, hogy az érvényesülésnek nem feltétele. Két esetben találtunk eltérést a diákok egyes csoportjai közt, az idegen nyelv ismerete fontosabb a lányok és a jobb tanulók, míg a verekedni tudás a fiúk és a rosszabb tanulók számára.

A sikeres érvényesüléshez mennyire fontosak az alábbiak?

Ha az egyes városok szerint nézzük az érvényesülés feltételeit, akkor csak kevés helyen találunk jelentős eltérést. Miskolcon a verekedni tudás, Edelényben az önismeret, Szerencsen az idegen nyelv ismerete és a közéleti aktivitás volt az átlagosnál fontosabb a diákok számára. A tavalyi eredményekhez képest viszont minden városban találunk legalább egy szignifikáns változást. Miskolcon csökkent az egészséges életmód és nőtt a kreativitás fontossága. Edelényben szintén csökkent az egészséges életmód, míg Szerencsen a jólneveltség fontossága. Ugyanakkor ez utóbbi városban tavalyhoz képest fontosabbnak tartják a diákok a kreativitást (Miskolchoz hasonlóan).

Az életben való sikeres érvényesüléshez mennyire fontosak a következő képességek?

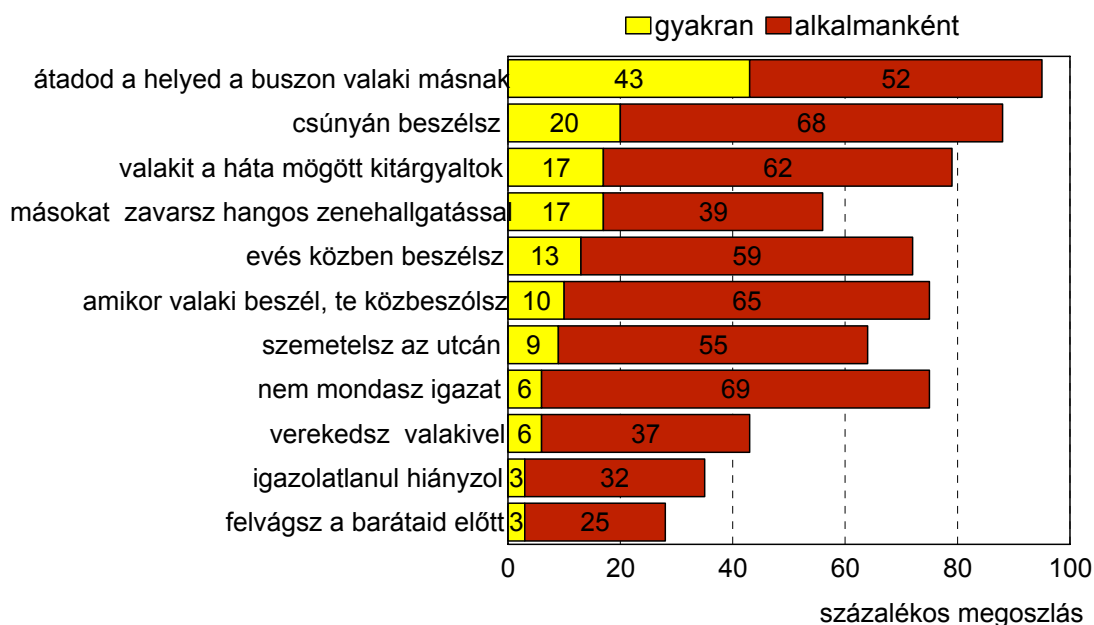
	Miskolc		Edelény		Szerencs	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000
önismeret	90	89	92	94	88	89
szaktudás	89	89	90	85	89	88
jólneveltség	83	81	86	81	85	78
együttműködési képesség	82	84	83	86	84	87
idegen nyelv ismerete	79	80	80	81	86	86
egészséges életmód	77	67	77	67	69	66
kreativitás	69	79	77	77	75	83
közéleti aktivitás	69	69	75	73	72	75
verekedni tudás	37	36	27	29	28	29

pontszám százfokú skálán

Végezetül szólni kell arról, hogy mennyire tekinthetjük neveltnek a válaszolókat. Arra kértük a

tanulókat, nyilatkozzanak arról, hogy néhány neveltséggel kapcsolatos cselekvést milyen gyakran végeznek. A 11 itemből álló, és tavaly óta bizonyos elemeiben megváltozott itemsor egy pozitív és tíz negatív tartalmat jelölt.

Előfordul hogy...

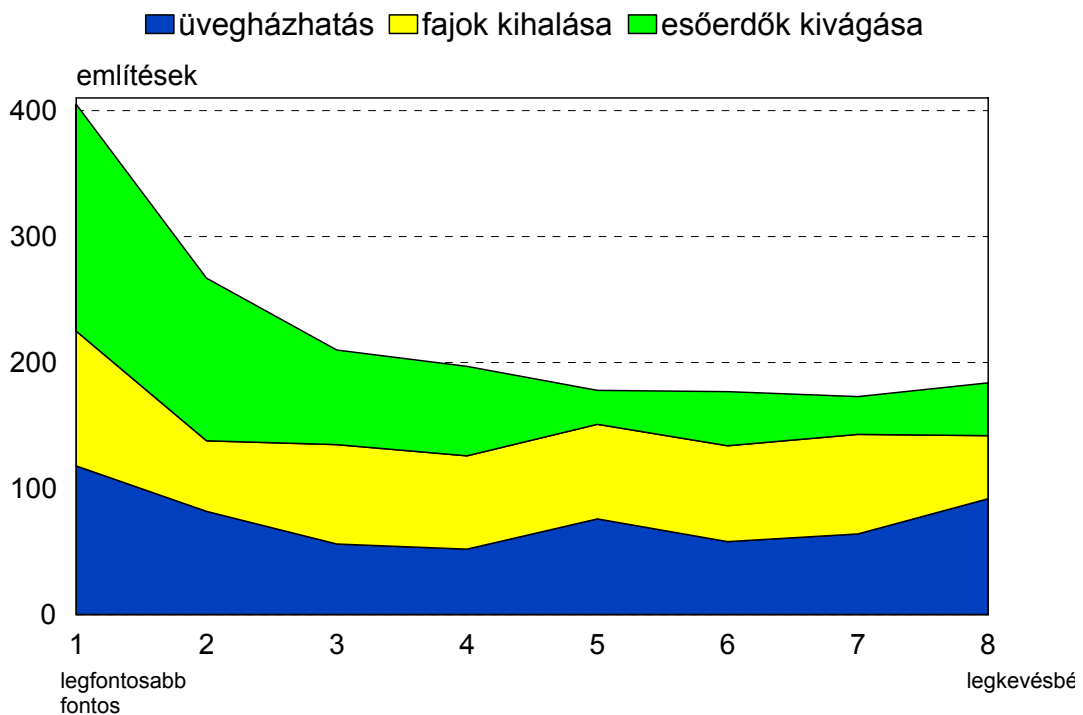
Legnagyobb arányú egyetértést a pozitív cselekedet esetében regisztráltunk. Öröndetes, hogy a tanulók 43 százaléka gyakran, további 52 százaléka alkalmanként átadja a buszon a helyét valaki másnak. A negatívumok közül a trágár beszéd és az ismerősök „kitérgyalása” vezet, utóbbi tavaly óta érezhetően gyakoribb lett. Az alkalmankénti negatív magatartások közt leggyakoribb az igazság eltorzítása, ez a tanulók háromnegyedére jellemző. Érdekes az is, hogy a fenti negatív viselkedések ellenére felvágósnak csak kevesen tartják magukat.

Ahogy az joggal feltételezhető, a fiúk és a lányok válaszai között különbségek találhatók. Megállapítható, hogy a lányokra jellemzőbb mások kitérgyalása és hajlamosabbak arra is, hogy amikor valaki beszél közbeszóljanak. A fiúk gyakrabban szemetelnek az utcán és gyakrabban zavarnak másokat a hangos zenehallgatással. Egy tavalyi különbség a fiúk és a lányok között viszont eltűnt, a verekezésben a gyengébbik nem utolérte az erősebbiket.

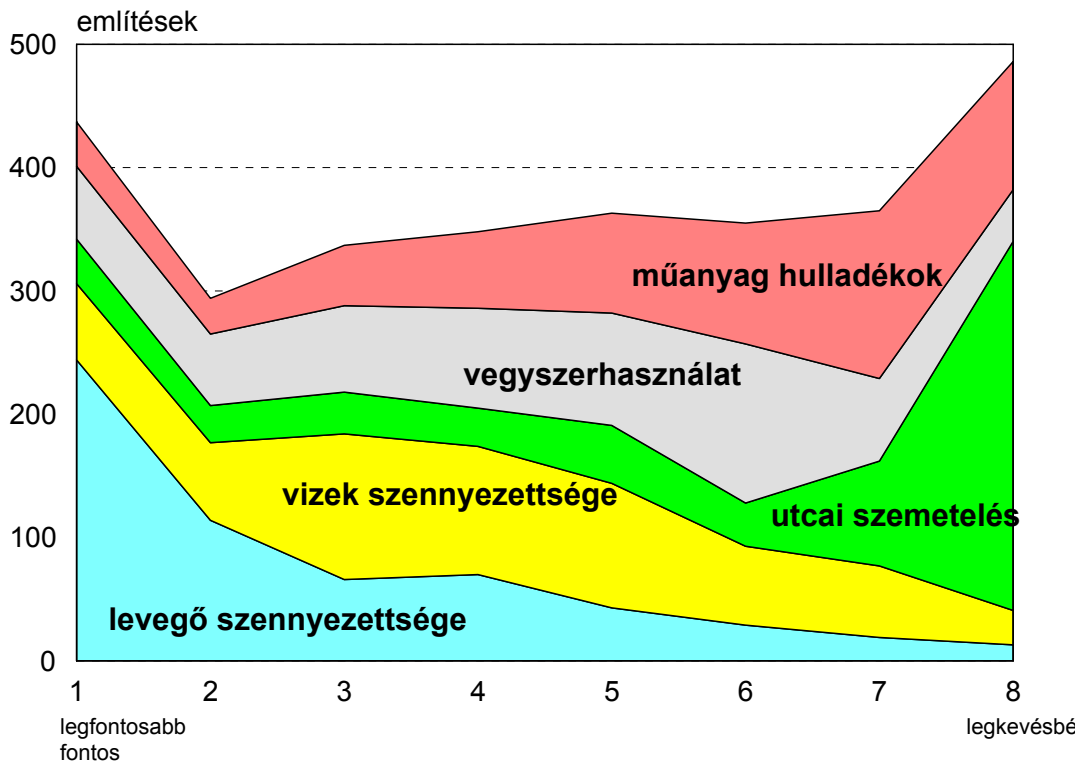
7. Környezettudat

A kérdőív végén egy rövid blokk foglalkozott a környezeti kérdésekkel, a diákok környezettudatával. Először arra kértük őket, hogy rangsoroljanak nyolc környezeti problémát egymáshoz képest, fontosság szerint. A problémák között három globális volt (esőerdők kivágása, üvegházhatás erősödése, bizonyos állat és növényfajok kihalása) és öt helyinek tekinthető (levegő, vizek szennyezettsége, szemetelés, vegyszerhasználat, műanyag hulladékok). Az alábbi két ábra azt mutatja, hogy a globális és helyi problémák milyen helyezéseket kaptak. Itt az egyes jelentette a legfontosabb és a nyolcas a legkevésbé fontos problémát.

A globális környezeti problémák megítélése

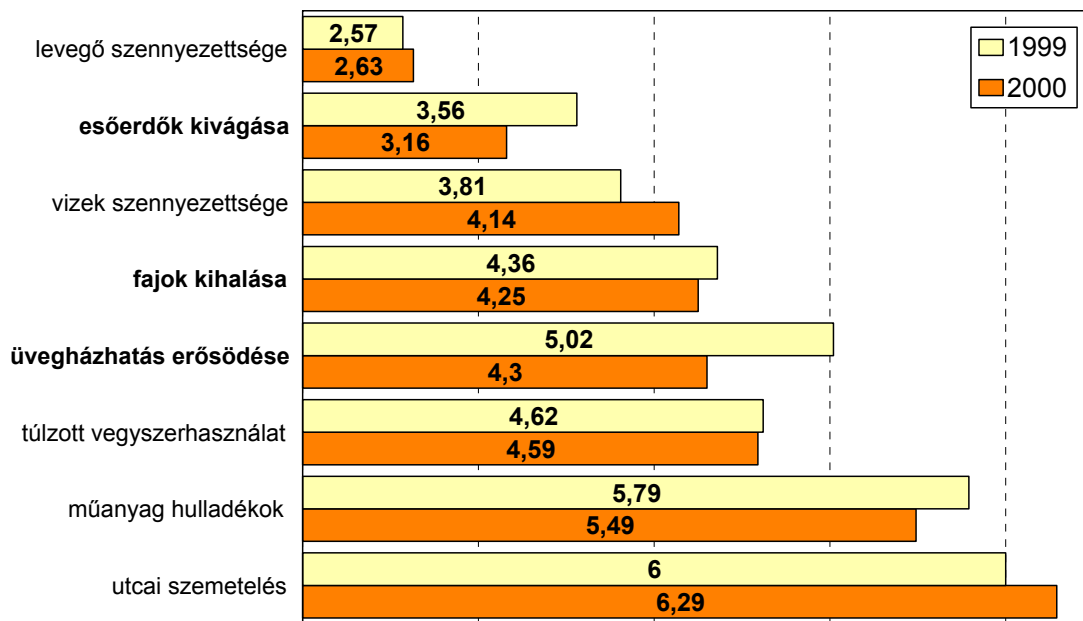
A helyi környezeti problémák megítélése

A globális problémák közül legfontosabbnak az esőerdők kivágását tekintették a fiatalok, majd az üvegházhatás és a fajok kihalása következett, utóbbi kettő inkább a sorrend közepén. A helyi környezeti problémák közül tavalyhoz hasonlóan legtöbben a levegő szennyezettségét tették az első helyre, ez a Miskolc-Szerencs-Edelény háromszögben egyáltalán nem meglepő. Emellett szintén fontosnak ítélték a vizek szennyezettségét, a vegyszerhasználat a lista közepén volt, míg a műanyag hulladékok és az utcai szemetelés csak kisebb problémának minősült.

Ha összességében nézzük a helyezések átlagait, akkor a következő ábrán bemutatott sorrendet kapjuk (itt értelemszerűen az alacsonyabb átlagpontoszámok jelzik a nagyobb fontosságot). Jelentős változás két esetben tapasztalható, az esőerdők és az üvegházhatás fontosabb környezeti problémává vált tavaly óta a fiatalok szemében (ennek jele, hogy 1999-hez képest az üvegházhatás és a vegyszerhasználat helyezése megcserélődött).

A környezeti problémák fontossági sorrendje

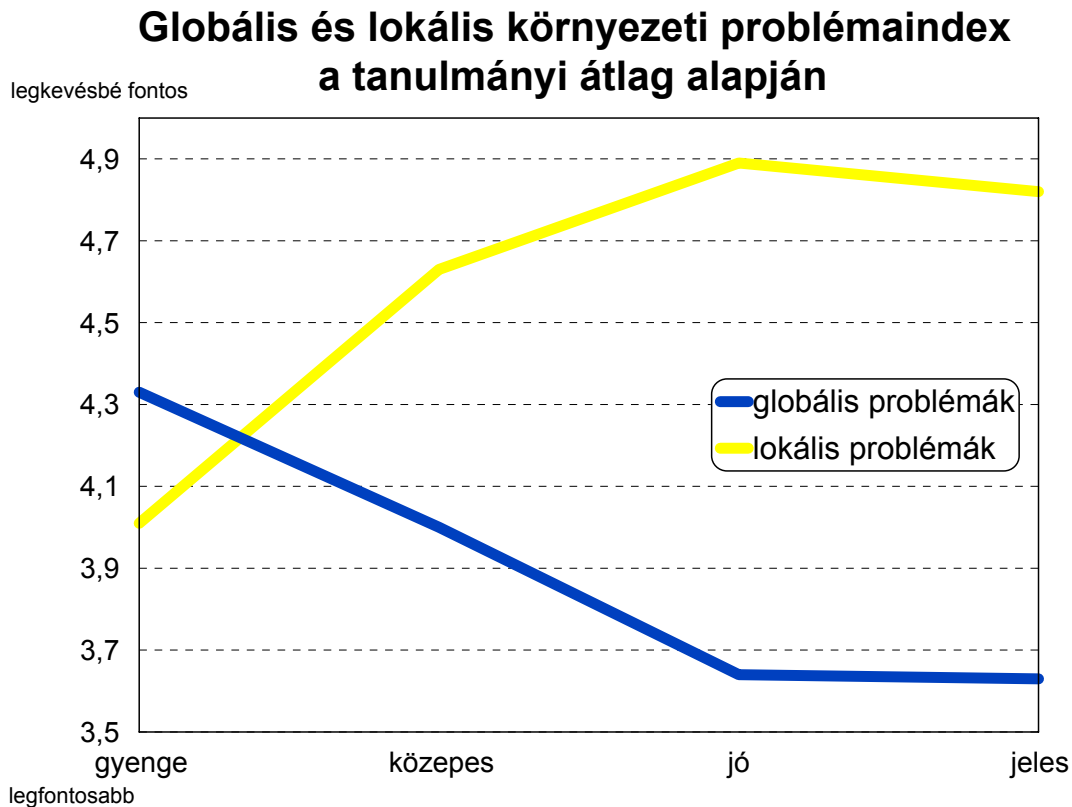
Összesítve jól látszik, hogy tavalyhoz hasonlóan a levegő szennyezettségének problémája vezet a fiatalok környezeti problématudatában, hiszen a második helyen álló esőerdők kivágásával kapcsolatos problémák közvetetten szintén a levegőre utalnak vissza. Ebben a környezetben a két utolsó, vagyis legkevésbé fontos elem, a műanyag hulladékok és az utcai személtelés helyezése nem meglepő, hiszen valóban jelentéktelennek tűnhetnek például a fajok kihalása mellett.

Ha a fontossági sorrendet az iskola típusa alapján nézzük meg, akkor az derül ki, hogy a szakmunkásképzőbe járók a vegyszerhasználatot kivéve minden lokális problémát fontosabbnak ítélték meg, míg a gimnazisták – tavalyhoz hasonlóan – az üvegházhatás erősödését tartották fontosabbnak. Az apa iskolai végzettsége három probléma esetén okoz megítélésbeli különbséget, az utcai személtelést és a túlzott vegyszerhasználatot az alacsony végzettségű, míg a fajok kihalását a diplomás szülők gyermekei tartották fontosabbnak.

A fenti nyolc problémát a globális és a lokális környezeti bajok szerint csoportosítva két összesített indexet alakítottunk ki. A lokális index 4,63, míg a globális index 3,91. ez azt mutatja, hogy a globális problémákat összességében előrébb helyezték a fiatalok. A lokális problémák általában fontosabbak a lányok és a szakmunkástanulók számára, míg a globális környezeti gondokra érzékenyebbek a kollégisták és a magasabb végzettségű apák gyermekei (a diplomás apák gyermekeinél az index értéke 3,72, a legfeljebb nyolc osztályt végzett apák gyermekei esetén pedig 4,31).

A globális és lokális problémák indexét legképletebben a tanulmányi átlag befolyásolja.

Ennek növekedésével a lokális problémák egyre kevésbé lesznek fontosak, míg a globális környezeti problémák egyre inkább előtérbe kerülnek. A gyenge tanulónál még a teljes minta sorrendje is fordított, ők lényegesebbnek tartják a helyi környezeti gondokat.

A diákoknak azt is meg kellett ítélni, hogy városuk a magyarországi átlaghoz képest jobb vagy rosszabb helyzetben van különböző környezeti problémákat tekintve. Itt a diákok nagyjából egytizede volt bizonytalan, bár a védett élőlények helyzete megítélésénél már 27 százalékra nőtt a bizonytalan válaszadók aránya. A diákok úgy vélték, hogy a védett élőlények és a zajártalom tekintetében alapvetően jobb, míg a szemetet tekintve rosszabb helyzetben vannak, mint az ország átlaga.

Az alábbi táblázat városonként mutatja be a kérdésre adott válaszokat, egy +100 és -100 közé eső mérleg-indexet használva, ahol a negatív szám a rosszabb, a pozitív pedig a jobb minősítést takarja.

A város a magyarországi átlaghoz képest jobb vagy rosszabb helyzetben van az alábbi környezeti problémákat tekintve?

	<i>főátlag</i>	<i>Miskolc</i>	<i>Edelény</i>	<i>Szerencs</i>
védett élőlények	14	9	46	27
zajártalom	12	6	43	37
levegőszennyezettség	8	-3	70	38
por	-1	-5	28	8
folyó szennyezettsége	-6	-15	26	32
szemét	-16	-24	27	12

A táblázatból az látszik, hogy a folyó szennyezettségétől eltekintve (amelyet a szerencsiek tartanak a legjobbnak az országhoz képest) az edelényi diákok válik azt, hogy városuk jó helyzetben van nemcsak az ország egészéhez, hanem a vizsgált másik két városhoz képest is. A miskolciak a legkritikusabbak, náluk még a védett élőlények helyzete sem éri el a +10 pontot, ellenben a folyó szennyezettsége és a szemét jóval a kritikus határ alatt van. A két kisebb városban egyik probléma sem negatív minősítésű, bár a szerencsi porszennyezettség igencsak a bizonytalan megítélésűek (+10 és -10 között) közt van. Kiugró érték az edelényi 70 pont a levegő szennyezettségénél.

A környezeti blokk végén nyolc állítást soroltunk fel a diákoknak és kértük meg őket arra, hogy mondják meg, igazak vagy hamisak.

Szerinted igazak vagy hamisak a következő állítások? (%)

	igaz	hamis	nem tudom
A csapból folyó vizet állandóan szűrik, hogy iható legyen.	76	9	15
Ha valaki forgalmas út mellett lakik, könnyebben kaphat el betegségeket.	63	17	20
Ha az utak építésénél fákat vágnak ki, akkor kötelesek ugyanannyi fát is ültetni.	62	19	19
A szelektív hulladékgyűjtésnek még nincsenek meg a feltételei Magyarországon.	58	13	29
Ha valamelyik gyár szennyezi a környezetet, akkor magas bírságot kell fizetnie.	51	25	24
Az autóforgalom ma már jobban szennyezi a levegőt, mint a gyárak kéményei.	50	28	22
Ma már a természetben lévő források többségéből nem szabad inni.	37	44	19
A növényeket olyan vegyszerekkel kezelik, amelyek nem ártalmasak a környezetre.	24	49	27

A nyolc állítás közül a diákok kettőre mondták, hogy alapvetően hamis, és mindkettőt el is találták. A növények vegyszeres kezelése ártalmas a környezetre (persze vannak kivételek, ami meg is látszik a bizonytalanok magas arányán), viszont a természetben található források többsége iható vizet

ad. Ez utóbbi kérdésnél volt a legközelebb egymáshoz a két tábor aránya.

A többi hat állítás, amelyet a diákok igaznak tartottak, kettő kivétellel valóban igaz is volt. A szelektív hulladékgyűjtésnek valóban nincsenek meg a feltételei, csak egyes helyeken – ott viszont a gyakorlatban nem működik. Az utak építésénél kivágott fákat nem pótolják vissza, bármennyire is szeretnénk, míg a környezetszennyező gyárak ugyan elméletben fizetnek bírságot, de ez nem túl magas összeg, és amúgy is csak viszonylag ritkán róják ki.

A kérdésekre adott válaszokból viszont az tűnik ki, hogy a fiatalok fejében egyrészt ugyan tisztán él a szennyezett környezetünk képe, de ugyanakkor megtalálható az igény is a környezetszennyezés, környezetterhelés csökkentésére. Ez pedig a megyében nemcsak súlyos probléma, hanem jogos igény is.